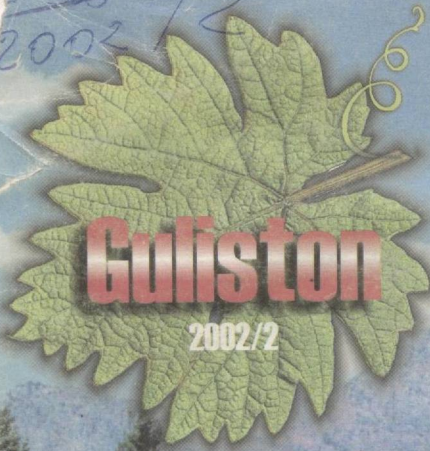

196
2002/2

Guliston

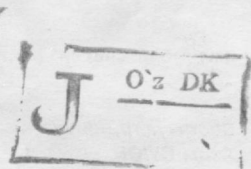
2002/2

Ислом КАРИМОВ

ЎЗБЕКИСТОН БУЮК КЕЛАЖАК САРИ

Ўзбекистон — келажаги буюк давлат. Бу — мустақил, демократик, ҳуқуқий давлатдир. Бу — инсонпарварлик қондаларига асосланган, миллати, дини, ижтимоий аҳволи, сиёсий эътиқодлардан қатъи назар фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаб берадиган давлатдир.

* * *

Сохта инқилобий сакрашларсиз, фожияли оқибатларсиз ва кучли ижтимоий ларзаларсиз, эволюцион йўл билан нормал, маданиятли тараққиётга ўтиш — танлаб олинган йўлнинг асосий мазмуни ва моҳиятидир.

* * *

Одамларнинг онги ва турмушига ўнлаб йиллар мобайнида, кўпинча зўравонлик йўли билан синдирилган нарсаларни бир зумда ўзгартириш мумкин эмас.

* * *

Катталарни ҳурмат қилиш, оила ва фарзандлар тўғрисида гамхўрлик қилиш, очик кўнгиллик, миллатидан қатъи назар одамларга хайрихоҳлик билан муносабатда бўлиш, ўзгалар кулфатига ҳамдард бўлиш ва ўзаро ёрдам туйғуси кишилар ўртасидаги муносабатларнинг меъёри ҳисобланади.

* * *

Ўзбеклар диёрига, ўз Ватанига меҳр-муҳаббат, меҳнатсеварлик, билимга, устозларга, маърифатпарварларга нисбатан алоҳида ҳурмат-эҳтиром — Ўзбекистон аҳолисига хос фазилатлардир.

* * *

Мустақил ўзбек давлати — халқимизнинг тарихий ютуғидир. Ўз давлати билан фахрланиш ва фуқароларнинг ватанпарварлиги жаҳондаги кўпгина мамлакатларнинг илгор марраларга чиқиб олишида ёрдам берган. Мамлакатимиз тупроғида яшаб турган ва ўзини

ватанпарвар деб ҳисоблаган ҳар бир киши унинг яхлитлиги ва бирлигини асраб-авайлаши шарт.

* * *

Халқимиз мустамлакачилик жабрини, қарамлик фожиясини беҳад кўп тортган. Шунинг учун у тутқунликнинг ҳар қандай кўринишини юрак-юрагидан рад этади.

* * *

Халқ давлат ҳокимиятининг манбаидир. Унинг хоҳиш-иродаси давлат сиёсатини белгилаб беради. Бу сиёсат инсон ва жамиятнинг фаровонлигини, Ўзбекистон барча фуқароларининг муносиб турмушини таъминлашга қаратилган бўлиши керак.

* * *

Маънавийлик ва инсонпарварлик, республика ҳудудида яшаётган барча халқларнинг анъаналари ва урф-одатларини, дини, тили ва маданиятини ҳурмат қилиш қондаларига устуворлик берилиши керак.

* * *

Маънавият ва ахлоқийликни қайта тиклаш. Халқларнинг маданий меросига эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш. Ноёб тарихий ёдгорликларни сақлаш ва таъмирлаш, ўзбек халқи яратган ва миллий бойлик бўлган санъат асарларини излаб топиш ва Ўзбекистонга қайтариши зарур.

* * *

Ислом — ота-боболаримизнинг дини — мусулмонларнинг онги, турмуш-турмушининг моҳияти, ҳаётининг ўзидир. Давлат ҳар бир мусулмон учун муқаддас бўлган Маккага ҳаж қилишда зарур ёрдам беради.

* * *

Ўтмишдаги алломаларнинг бебаҳо мероси қанчадан-қанча авлодларнинг маънавий-руҳий онгини ва турмуш тарзини шакллантирган эди ва у ҳамон таъсир кўрсатмоқда.

Бош муҳаррир:
Азим СУЮН

Таҳрир хайъати:
Юсуф АБДУЛЛАЕВ,
Бобур АЛИМОВ,
Аслиддин БОЛИЕВ,
Абдусалом КУЧИМОВ,
Отаназар МАТЕКУБОВ,
Маҳкам МАҲМУДОВ
(бош муҳаррир ўринбосари),
Абдулла ОРИПОВ,
Шухрат ОРИФ
(масъул котиб),
Қобилжон ТОШМАТОВ,
Азиз ТУРАЕВ,
Рустам ШОҒУЛОМОВ,
Эркин ЭРНАЗАРОВ,
Табысқан ҚАНААТОВ,
Усмон ҚОРАБОЕВ,
Жуманазар ҲУСАНОВ,
Абдуғани ЖУМАЕВ.

Бўлим муҳаррирлари:
Сирожиiddин АҲМЕДОВ,
Комил ЖОНТОВЕВ,
Маъпура НАБИЕВА.
Саҳифалаш ва дизайн:
Барно ҲОШИМОВА.
Мусаввир:
Раҳима ҚҲҒИРОВА.
Мусаххих:
Маҳмуда АБДУЛЛАЕВА.
Фотомухбир:
Владимир ГРАНКИН.

Навбатчи муҳаррир:
М.НАБИЕВА.

Муассис:
Ўзбекистон Республикаси
Маданият ишлари
вазирлиги

Журнал 1925 йилдан чиқа
бошлаган.
Бошишга рухсат этилди:
27.04.2002 й.
Қоғози: 70x108 1/8
Ҳаҳми: 4,5 босма табоқ.
Буюртма: 3437

"Шарқ" нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмаҳонаси.

Таҳририят манзили:
700029, Тошкент - ГСП,
Буюк Турон кўчаси, 41-уй.
Телефонлар:
Қабулхона: 136-78-90
Бош муҳаррир ўринбосари:
133-08-57
Масъул котиб:
133-07-94

"ГУЛИСТОН" 2/2002

Ушбу сон мазмуни:

Асқар МАҲКАМ

Ватаннинг бунёд
бўлиши... 4

Қаҳрамон РАҲАБОВ

Туркистон аёл
қўрбошилари
қисмати... 12

Шукур ХОЛМИРЗАЕВ

ОТ ЙИЛИ
(қисса) ... 18

Либослар ~
уззаллик кайити... 22

Болалар саҳифаси

Redyard KIPLING

Karkidonga g'ijim g'ijim
teri qayog'dan
kelgan?... 24

Улимдан кейинги ҳаёт... 26

Аёллар сазифаси... 28

Қандай қилиб соғлиқни ва ёшлиқни юз
ёшгача сақлаш мўлқин... 31

МУҚОВАЛАРДА:

Биринчи ва тўртинчи бетлар —
фотосуратлар муаллифи
Абдуғани Жумаев;
Иккинчи бет — фотосурат муаллифи
Фарход Қурбонбоев;
Учинчи бет — фотосурат муаллифи
Владимир Гранкин.

Ал-ЖОҲИЗ,
араб мутафаккири

СКИФ МАЛИКАСИ

Күёшнинг қизи

Ёшлик — шахс шаклланишининг энг масъулиятли мавсуми. Ғузалик, янгиликка шайдолик — булар бари ёшликка хос ва мос жиҳатлар. Худди шу сифатларни ўзида мужассамлаштирган умидли ва истеъдодли ёш рассом Ҳилола Турсунназаровадир.

Шарқ халқлари санъатидаги нафислик, энг муҳими, сирлилики бутун инсониятни ўзига ром этиб келган. Рамзлар тили адабиётда ҳам, санъатда ҳам фикрни чуқур ва фалсафий ифодалашда муҳим аҳамият касб этган. Дунёни ғузал идрок этиб уни томошабинга етказа олиш санъатдир. Ҳилоладаги инсон ва унинг онги билан боғлиқ нозик, сирли замнамалар, шарқона кайфият уйғотиш услуби ижодининг бош омилларидан биридир. Назаримда Ҳилола Шарқ эртақларини яратётган ва унда бевосита ўзи ҳам иштирок этаётган қизга ўхшайди.

Ҳилола Турсунназарова 1980 йил 5 апрелда Тошкент шаҳрида туғилган. 6 ёшидан рассомлик тўғрисида қатнашган. 1995 йили Ҳилола пойтахтдаги 110-мактабнинг 9-синфини тугатиб, Бенъков номидаги рассомлик коллежига ўқишга кирди. У 1994 йил биринчи марта танловда қатнашиб, «Скиф маликаси — Күёшнинг қизи» асари учун 1 ўринга лойиқ топилди. 1996 йили «Сув ости дунёси» туркум асарлари билан «Наврўз» кўргазмасида иштирок этди. 1997 йилда Ҳилола «Тановар» рақс ансамблида, Алишер Навоий номидаги опера ва балет театрида рассом бўлиб ишлади.

1999 йили коллежни битириб, Камолитдин Бехзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институтининг компьютер графикаси мультипликация факультетида тахсил ола бошлади. Ўша йили ноябрь ойида Қозоғистоннинг Алмати шаҳрида бўлиб ўтган халқаро ёшлар фестивалида қатнашди. Ҳилола 1999 ва 2000 йил Наврўз тантаналари учун тайёрланган либосларга ҳамда 2000 йил «Президент арчиси» тадбири либосларида бош рассомлик қилди.

Ҳилола Турсунназарова 2000 йил «Осиё рамзи» ва 2001 йил «Осиё XXI аср» халқаро фестивалларида ўзининг бешта либоси билан иштирок этди. Унинг асарлари Япония, Германия, Англия каби давлатларда бўлиб ўтган кўргазмаларда намоиш этилди. Ёш рассомнинг «Шарқ услубида», «Олтин Бухоро нафаслари» асарларида шарқона рух, миллий гурур яққол кўзга ташланади. Ушбу асарлар Ҳилоланинг халқимиз тарихидан янгигина хабардор эканлигини кўрсатади.

Ёш ижодкор яратётган либослар туркумини кузатиб, улардаги энг муҳим бир белги — Шарқ ўтмиши ва анъаналари йиғиндисини замонавий руҳда бера олиш маҳоратини илғаш мумкин. Хар бир либосда аёл нозиклиги ва назокати Шарқ меъморчилиги қудрати ва улуғворлигига уйғунлашган ҳолда ҳам қадимий, ҳам замонавий қиёфа касб этади. Биргина либос яратиш билан Ҳилола тарих ва замон, бугун ва келажак ҳақидаги ўз фикрларини намоён этаётгандек.

Тасвирий санъат сахнасига чиқаётган навжирон авлод ўзининг янгича тафаккури билан гавдаланаётгани Ҳилола Турсунназарова сингари ёшларимиз сиймосида кўринмоқда. Бу дилбар қизимиз санъати мамлакатимиз сарҳадлари оша дунёга юз тугиши ва модалар мамлакатлари ҳисобланмиш Франция, Италия кўргазмаларида ўз ўрнини топишига ишонамиз.

Дилфуза КАМОЛ,
санъатшунос

КИТОБ — дилкаш суҳбатдош, нодонларга қарши қудратли қурол, шифобахш дори, кўнгилни хушловчи. Китоб билган одамга мўл-кўл моддий ва маънавий даромадлар келтиради. Китоб — содиқ дўст, азиз меҳмон. У энг доно маслаҳатчи ва оила мулкидир.

* * *

КИТОБ — билимлар сандиги, нозик иборалар қутиси, ҳазил-мўтойиба ва меҳнат ҳосили. Шундай китоблар борки, баъзилари Саҳбон Ваъилдан ширинсўзрок, баъзилари Боёқилдан шўхрок. Китобдан қизиқ латифалар ўқиб куласан, ғаройиб воқеалардан хайратланасан. Китоб ўқисанг, гоҳ шўх, қувноқ бўласан, гоҳ ғам, қайғуга ботасан. У энг яхши маслаҳатчи, сени баъзан жийвоқлайди, баъзан ғайратингни кўзгайди. Китоб ўқиб хасислар саҳий, сергаллар соқов, совуққон одамлар оташин бўлиб кетади.

Жаҳон ичра
Жаҳон

КИТОБ ўқир экансан, жаҳондаги турли миллатлардан дўстларим бор деб ҳисоблайвер, чунки қайси халқ адабиётини ўқисанг, ўшалар — араб, румлик, бизанс (византиялик), ҳинду, форс ва юнонлар билан дўстлашасан. Китоб ўқисанг, сен учун кўҳна олам янгиланади, зерикарли кўринган нарсалар қизиқарли бўлиб қолади. Китоб ибтидо ва интихони, чалалик ва мукаммаллики, яширин ва ошқора нарсаларни, бой ва камбағални, аёл ва эркакни бир-бири билан боғлайди.

* * *

КИТОБ шундай мўъжизаки, унинг ёрдамида сен бутун бир мевазор боғни қўлтигинга қисиб олиб кетасан, ям-яшил ўтлоқни бошингда кўтарасан, китобда ўликлар тирилади, тириклар ўлади. Унда ўтмишдаги одамлар ҳозиргилар ҳақида гапирари. Китоб шундай дўстки, ухлаганингда ухлайди, уйғонганингда уйғонади, у билан истаган вақтингда суҳбатлаша оласан. Китоб шундай хазинаки, ер асролмаса, у асрай олади, бойликларингни у ҳеч кимга олдириб юбормайди.

Мукаррам НУРМАТОВА
тайёрлади

Ватаннинг бунёд бўлиши

«Муборакнефтьгаз» нефть ва газ конлари бирлашмаси ёки чўл мардонлари ҳаётдан лавҳалар

«Республика мустақиллигининг бир йили ичида асрлар мобайнида амалга оширилмаган кўп нарсаларга эришишга муваффақ бўлдик. Ўзбекистон халқи жонажон ўлкадаги беқиёс бойликнинг абадул-абад ҳақиқий эгаси бўлиб қолди. Республика ўз олтинини, бошқа нодир ва қимматбаҳо металлларни мустақил қазиб чиқариб, қайта ишламоқда ва сақламоқда. Ер, ер ости бойликлари, бошқа табиий бойликлар, авлод-аждодларнинг меҳнати билан яратилган иқтисодий, илмий-техникавий ва маънавий куч-қудрат ва имкониятлар миллий бойлик бўлиб, одамлар фаровонлигининг қафолати, ижтимоий тараққиёт ва раванқнинг асоси бўлиб хизмат қилади».

Ислом КАРИМОВ.

«Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли».

Мустақиллик Ватан, эътиқод ва иймон озодлигини қайтарибгина қолмай, у иқтисодий-сиёсий, маънавий-руҳий қарамлик занжирларини ҳам гарданимиздан соқит қилди. «Ўзбеклар мустақил бўлган, сари-калавабини йўқотиб, яна айланиб-айланиб оstonамизга бош уриб келадилар», деб фол очган «саховатпеша оғалар» қаттиқ панд ейтишди. Уларнинг башорат ва риёкорликлари чиппакка чиқди. Буюк ўтмиш, мардона ва заҳматкаш халқ соҳиби бўлган Ўзбекистон ўзининг истиқлоли тарихий ҳақиқат ва зарурат эканини қисқа фурсатда намоён қила олди. Ҳаётий муҳим тармоқларда чиндан қарамликка дучор қилинган мамлакат тафаккур ва назар соҳибларининг саъй-кушишлари билан иқтисодий жабҳаларда қўлларини қаттиқ боғлаб қўйган қарамлик бандларидан халос бўлди.

Маълумки, «қора олтин» деб аталмиш нефть республикамизнинг асосий қазилма бойликларидан бири ҳисобланади. Умуман, жаҳонда жуда катта нуфузга эга бўлган бу бойлик замонамиз тараққиётининг муҳим омилларидан биридир. Бугун бу мўъжизавий ҳодиса етиб бормаган Ер шарининг бирор қарич тупроғи йўқ. Мустақил мамлакатимизда истиқлолнинг дастлабки йилларидан саноатнинг энг муҳим тармоғи бўлмиш нефть ва газ ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ва микёсини янада кенгайтиришга жиддий эътибор қаратилди. «Ўзбекистон Республикаси нефть ва газ саноати-

ни ривожлантиришнинг 1993-2000 йилларга мўлжалланган концепцияси» ишлаб чиқилди.

Албатта, ҳар қандай иқтисодий ислохотлар ва бу жабҳадаги янгилıklar, энг аввало, инсон манфаатларини назарда тутати. Инсон, ўз навбатида, ана шу жарвнинг сабабчиси ва яратувчиси дидир.

Бугун «замон қаҳрамони» тушунчаси тез-тез тилга олинмоқда. Бу — даврнинг ҳосиласи. Давр ўзининг бунёдкорлари, қаҳрамонлари, ислохотлари ва кашшофлари билан даврдир.

* * *

Бу дунёнинг равиши шу. Бир ерга қадамнинг тегса, ўша ернинг қандай манзил-маоб, бу маъвода кимлар яшаган, кимлар яшамокда деган ўйлар ҳаёлингни қамраб олади. Ҳар бир жойнинг ўз қисмати, қисматнавислари, азизлари ва пирлари бор. Халқ таъбиридаги «қадамжой», «пирхона», «зиёратгоҳ» каби тушунчалар бежиз пайдо бўлмаган. Одам боласи қаерда яшамасин, ўша жойга нафақат қисман, энг аввало руҳан боғланади. «Хамма нарса аслига қайтади», дейилади азизлар пандида. Одам Ватани, киндик қони тўкилган гўшани ҳеч ким ва ҳеч нарсаси алоқаси эмас. Халқ хоин ва ватанфурӯшларни ҳамиша лаънатлаган, Ватан фидойилари, элпарвар ва эътиқодли одамларни вақтнинг узун-қисқалигига эътибор бермай эъзозлаб келган.

Тақдир тақозоси билан юртимизнинг қадимий ва навқирон, бугунги кунда эл-юрт ризқига беқиёс улуш қўшаётган заҳматкаш ва фидойий фарзандлари яшаётган, ер ости маъданларини ғоятда машаққатли меҳнат эвазига яратаётган афсонавий одамлар манзили — Муборак шахрига йўлини тушди. Сафарим тўйқусдан рўй бергани учун бу юрт, унинг тарихи, бугуни, одамлари ҳусусида тўқис бир маълумотга эга эмасдим. Одатда шунақа ҳолат тез-тез рўй бериб туради. Бир ерга бормоқчи бўлсанг, даставвал сафархалтанга ул-бул нарсаларни жойлайсан-да кетаверасан. Наҳора, бу учур замонда ҳамма нарсани ҳам кўнгилдагидек адо қилиш ҳамиша ҳам мўяссар бўлавермайди...

Муборак Қашқадарё воҳасидаги энг йирик саноат марказларидан бири ҳисобланади. Унинг бой ва қаҳрамонона тарихи, буюк алломалари, азиз-авлиёлари бор.

БУЮК НАСАФ САРИ

Биз олти минг метр баландликдамиз. Ўтиш муддати бир соат. Стюардесса қизнинг ўзбек-русча лаҳжадаги эслатмасидан бир оз сергак тортидим. Олти минг метр баландликка чиқиб олган «темир куш» бир соатдан сўнг Қарши тайёрагоҳига келиб қўнди. Ҳаво майдончасини кесиб ўтиб, ҳовлига чиққанимда Қарши ҳавоси ажабтовур иссиқ ва бир қадар дим эканини ҳис қилдим. Назаримда осмон губорли эди. Баҳор. Бутун атроф яшил либосга букканган.

— Бу ёққа юрамиз, — деди тайёрагоҳда пешвоз чиққан «Муборакнефтьгаз» бирлашмаси раҳбари Нуриддин ака Зайниев майдон четига машинага ишора қилиб. — Яхши келдингизми? Танишинг, Жумакул ака. Бизда маънавият масалалари билан шу киши шуғулланади. Асл касблари — тарихчи. Фан номзоди.

Мен алп қоматли, истараси иссиқ бу кишини қаердадир кўргандек эдим.

— Раҳмат. Жуда яхши келдим, — дедим мен кўл чўзиб.

«Нексия» Қарши кўчалари бўйлаб қўшдек учиб борарди. Нуриддин ака шахар ҳақида сўйларкан: «Илгари Қаршида бўлганмисиз?» — деди. Мен бурноғи йили тахририят топшириғи билан Қаршига келганим тасфилотини сўзлаб бердим.

— Кейинги йиллар ичида Қарши таниб бўлмас даражада ўзгарди. Дарахтларга назар ташланг. Бизнинг шароитда дарахт жуда кўп нарсани англатади. Ҳа, бугун Қарши пойтахтдан қолишмайди. Мана бу Қаршининг қадимий бозори. Бу эса «Мебеллар уйи». Болалигим худди шу кўчаларда ўтган.

Машина вилоят ҳокимияти биносининг ён-бошидаги кўм-кўк боғ эстагига келиб тўхтади.

— Бир оз ишим бор, — деди Нуриддин ака. — Жумакул ака, меҳмонни зериктирмай турунг...

Қаршининг шундоқ ўртасидаги ям-яшил боғ кўзни қувонтиради. Мен ҳар бир нозик кифтига сарғиш ниманидир (эҳтимол, яп-

Аскар Махкам — шоир ва таржимон. Мубораклик кончилар ҳаётига доир ушбу лавҳаларда муаллиф мустақиллигимизнинг иқтисодий пойдеворини яратаётган оддий ва фидойи одамлар ҳусусида ҳикоя қилади.

роқнинг ушоғи ёхуд гиёҳнинг қуриган баргидир) кўтариб қатор тизилганча қаёққадир шошаётган қумурсқаларни кузатарканман, Жумакул аканинг сўзларига қулқ соламан.

— Маънавият ҳаётдаги энг буюк сунъик, тиргак, жоиз бўлса, сарчашмадир. Кейинги пайтда раҳбарларимизнинг бу ҳусусда жон қўйдираётганлари бежиз эмас. Қорин бир кун тўяди. Кўз ҳам. Аммо инсон маънавий эҳтиёжнинг чеки йўқ. Қашқадарё буюк алломадан юрти.

... Бир оздан сўнг, Нуриддин ака ҳокимият биносидан чиқиб келгач, биз яна йўлда давом этдик.

Қарши ортда қолди. Олдинда Косон ва Муборак. Йўл четигади таблода «Муборак — 68 км.» ёзувиға кўзим тушди.

— Косонда, — изох бера бошлади Нуриддин ака, — турли миллат вакиллари ҳамжihat бўлиб истиқомат қилишади. Дарвоқе, Абдулла ака Орипов ҳам Косоннинг Некўз қишлоғидан.

Йўлдамиз. «Бу Ерқўрғон, — деди Нуриддин ака унг томондаги паст-баланд тепаларга ишора қилиб, — Қаранг, бутун шаҳар замин остида. Ақлга сизмайдди. Тўқис цивилизациянинг замин қабатыга сингиши. Мана бу деворларга разм солинг. Ахир, бу тирик тарихку. Ҳарганимиз керак. Жумакул ака. Тарихни билишимиз лозим. Дунёға қимлигимизни қўрсатишимиз керак. Худди шу замин остида бир замонлар бугунгидек бешиқлар қалқиб-қалқиб тебранган, ҳурлар ва баҳодир йигитлар бир-бирларига кўнгил боғлаганлар».

Йўлдошларим йўл-йўлақай менга бу қўхна диёрнинг ўтмиши, бугуни ҳусусида шавқ билан гапириб боришарди. Мен эса бу содда ва қалби пок инсонларнинг юрта мўҳаббати, унинг учун чин юракдан қайғура олишларидан ҳайратда эдим.

Қашқадарё — улуг Ватанимизнинг бир бўлиғи. Ватан бир бутун вужуд бўлса, бу воҳа унинг муқаммал аъзоси. Вужуднинг тўрт мучаси соғ бўлса, у муқаммал. Борди-ю бирор аъзоси дардга чалинса, бутун борлиқ зиркирайди. Юрт ҳам, юртдорлик ҳам шундай экан. Зағори олов яшнаб ёнаётган қувурлар бошланган манзила етганимизда йўлдошларим Муборак бошланганини айтишди.

— Эҳ, бу саксовуллар! — деди туйқусдан Нуриддин ака, — бу ерлар қўриб турганингиздек шўроқ, қўп-қуруқ саҳро эди. Инсоннинг қўли чинакамига гўл экан. Саҳро эмас, жаннат...

— Мана буни «Мустақиллик боғи» дейишарди, — давом этди Жумакул ака. — Эътибор беринг, узунасига тўрт километр боғ. Буларнинг бари Нуриддин аканинг ташаббуси билан бино бўлган. Олма, ўрик, анор...

— Чўп шароитда қайси мевади даррахт яхши ҳосил беради? — қўзқидим мен.

— Бодом, беҳи, ўрик, — деди Нуриддин ака.

— Кўчатларни Самарқанддан келтирдим.

Назаримда, даштнинг жони — даррахт. Сиз бу ерларнинг кўм-кўк мана бу «дўстларимиз» (даррахт демокчи) билан сирлашиб ётганини бир тасаввур қилинг-а. Бу дашлар Қорақум ва Қизилқум чўллариининг бир қисми бўлиши Ҳўртачўн зонаси. Унинг ўзига хос ҳусусияти бор. Ер шўр. Демак, унинг табиати билан келиша оладиган ва одамларга манфаатбахш бўлган ишларнинггина амалга ошириш тақозо қилинади. Саксовулни олинг. Биринчи галда ҳавони озиқлантириб, кўм-тўзонлардан асрагувчи қалқон у! Имонки бўлса, бу шароитда уни кўпроқ экиш керак. Токи биринчи галда ҳавомиз соф ва тўйимли бўлсин. Яшил борлиқда гап қўп. Мен бу боғни шу мақсадда бунёд этдим. Бир қисми ҳосилга қириб қолди. Мана бу қисми эса, — Нуриддин ака чал томондаги кўм-кўк навиноҳларга ишора қилди, — энди куч олмақда. Бу «Мустақиллик боғи» бўлади, худо хоҳласса. Орадан йиллар ўтади. Бугунги авлодлар ортдан келаётган фарзандлар оталаримиз юртини мустақил қилиб, боғ бунёд қилишибди, дейишади. Мустақиллик ва эркинлик миллатнинг беҳазон боғидир. Мана, Муборак газни қайта ишлаш заводи. Олти йил шу ерда ишладим. Унинг ҳам ўрни шўроқ дашт эди. Қаранг, бутун бошли шаҳарга айланди. Икки мингдан зиёд ишчи меҳнат қилади. Бу ерларда дастлаб зағори олов балққанида Ватанимизнинг баракотли бир гўшасида ҳақиқий иқтисодиий мўъжиза рўй берганига ғувоҳ бўлганмиз.

Муборак пасткам даррахтзор ичидаги шаҳардек тўюлди. Дашт шаҳарининг остонасида, ичида, ҳар бир ерда ўз «хусни»ни намоён қилиб турибди. Саксовуллар гўё уни қўриқлаб тургандек. Ҳақиқатда қуюқ шоҳли, нина баргли қаттиқжон даррахт баҳодир лашкарларни эсга солади. Муборак тупроғининг ҳар бир қариичида Хўжа Абдуллоҳ Муборакнинг нафаси кезиб юргандек. Бухоро худудига бориб туташувчи кенг ва равон йўл бундан минг-минг йил бурун ҳам бор эди. Бу йўлдан жаҳонгир лашкарлари, Баҳауддин Нақшбанднинг қомил муридлари ва дунё кезган дарвешлар «огир қўнғироқ қилиб ўтганлар».

Чўл кечалари. Чирилдоқлар савти. Улар гўриллаб ишлаётган огир юк машиналари ва қурилишдан келаётган садолар остида йўқ бўлади. Эҳ, тун қуйчи! Сенинг ҳам ўз дард-ҳасратинг бор.

Бу улугвор саҳрода энг катта муаммо сув бўлган. Мен Нуриддин аканинг «Қаршида бир пайтлар бозорда сув сотилган», деган сўзларини эсладим. Томоғи қақраган афсонавий ошик бахшиларнинг наърасида нечқудир чанқоқлик бордек тўюлади. Аммо одам бу муаммони ҳам ақл ва тафаккур қудрати билан ҳал қила олди. Сув омборлари чўлнинг жон томирлариға шовиллаб қўйилди. Дарёлар қирғоғи кенгайиб, унинг туби кўриниб қолган бўлса-да, сув заҳира қилиб жамланди. Энди уни расамади билан тежаб-тергаб ишлатиш керак бўлади. Қадимий Қашқадарё номининг бу поёнсиз даштларга нисбат берилиши бежиз эмас. Одамларнинг орузи, ҳаётининг мазмуни, тириклик сарчашмаси эди бу дарё!

Муборакда бир қанча мактаб, лицейлар фаолият қўрсатади. Шаҳар ва туманда жами олти миң аҳоли аьшайди. Мен шаҳарда терак даррахт нисбатан кўпроқ эканига эътибор бердим. Умуман, даррахтларнинг чўл шамоли таъсирида эғилрибқў ўсиши бежиз эмас. Улар, юқорида айтилганидек, қалқонга

ўхшайди. Мудом гармсел ва тўзонлар билан олишавермоқдан беллари майишгандек. Тераклар тик ўсадилар ва тик жон берадилар. Уларнинг қисмати — шу.

КЎҚДУМАЛОҚ

Кўқдумалоқ Муборакдан юз километр олисда. Денгизкўлининг этакларида, саксовулзор ва ёвшанзор чўл қўйинида.

Биз Жумакул ака билан афсоналар ва асо-тирлар, шижоатли одамлар манзилига йўл олдик. Атроф кета-кетгунча дашт. Равон асфальт йўл гоҳ тепаликка тирмашар, гоҳ қўйига эниб кетар, машинамиз баҳорнинг нафосатли либосига бурканган чўлни иккига бўлиб, олис узанган йўлдан учиб борарди.

Кўқдумалоқ олдинда. Аҳён-аҳён у ер-бу ерда кўзга ташланадиган қишлоқлар бу ерлар чорвадорлар истиқоматгоҳи эканини билдиради. Дашт бўйлаб қўй-қўзилар, сиғирлар яйраб юришибди. Баҳор чўл бағрини чиндан жонлантириб юборган. Ҳазориспанд, шувуқ, саксовуллар кўзни қувонтиради. Мени қаррак деб аталувчи сарик гулли аjoyиб ўсимлик ҳайратга солди. Қарраклар чўл қўйинида ёйилиб ракс тўшаётган сарик либосли қизларга ўхшайди. Улар бутун дашт бўйлаб ёйилган эди. Жумакул ака йўл-йўлақай менга дашт қишлоқлари, ўсимлики ва гиёҳлар олами, унинг кечаги қуни, бугуни ҳусусида гапириб, йўл жиловини тобора тортиб борарди.

— Тўхтанг! — деди ногаҳон Жумакул ака ҳайдовчиға. — Келинг, бир дашт ҳавосидан тўйиб симирайлик. Дарвоқе, мана бу шувуқларга эътибор беринг. Оҳ, унинг ҳиди! Димоғни ёраман дейди.

Мен майин шувуқ барглариини димоғимға босдим. У шу қадар ёқимли эдики, дафъатан бу ифोर қимматигаҳ фаранг хушбўйларидан қолшмаслиғини қўй қилдим.

— Бу гулларга боқинг, — деди Жумакул ака инжа гулли турли-туман гиёҳларга ишора қилиб, — ҳар бири ўзига хос. Оҳ, бу гуллар. Уларнинг умри нақадар қисқа. Чўл баҳори ўзи шунақа. Кўз очиб-юмгунча ўтади-кетайди. Бу йил ёгингарчилик жуда оз бўлди. Чўлга у нақадар керак.

Биз яна йўлдамиз. Бу ерларда саксовуллар ҳақиқий даррахтларни эслатади. Улар яси, баланд-паст тепаликлар бағрида ястанган. Чўлнинг адоғи қўринмайди. Осмон гўё дашт этакларида осилиб тургандек, анироғи, қўшилиб кетгандек.

— Мана бу — Денгизкўл, — деди Жумакул ака йўлдан жилла олисдаги мовий қўлга ишора қилиб. — Унинг суви дашт қатлами-дан, қор-ёмғирлардан йиғилади.

Табиатнинг ўзи барибир тўқис. Бўлмаса, чўл қўйинида Денгизкўл нима қилсин. Ҳа, даштнинг ҳам ўз ризқ-рўзи бор. У ҳам бизу сиэнинг қисматимизга ўхшайди.

* * *

У воҳанинг поёнсиз даштлари бағридаги чинакам мўъжиза эди. 1988 йилнинг баҳори чўллар бағрига ўзининг ям-яшил пояндозини тўшаган, маҳобатли дашт қўйинидаги анвойи чечаклар яна ҳаёт ва тириклик қўлиғини замзама қиларди. Ҳали гўё борлиқ олдиндаги гармселлар ва қўм қўнқилари, қўйдирғувчи офтоб тигини фаромушотир кексалар каби унутгандек эди. Кончиларнинг олдиға давр энг масъулиятли вазифани юкляди.

Одам беғи тегмаган ва алқим томони-

дан Кўкдумалоқ деб номланган бу гўшага геологлар ташриф буюра бошладилар. Меҳнат тун-кун давом этди. Қўшни Зеварда конида ҳам ҳаёт қайнар, мамлакат нефть мустақиллиги, иқтисодий қарамликдан озод бўлишнинг залворли қадамларини дашт бағрига ишонч билан ташлаганди. Баҳор ёғингарчиликлар шўрхок йўллари чилилган лойга қориб, нефть-газ қувурларини пармалаш ишларига ҳалал беришига қарамасдан мардондор меҳнат авж палласида эди. Нихоят йил охирига бориб Кўкдумалоқда илк марта уч қудуқ ишга туширилди.

Кўкдумалоқда амалга оширилаётган ишлар Қашқадарё вилоятининг ўша вақтдаги раҳбари Ислон Каримовнинг назорати остида эди.

«Вилоят раҳбари бўлиб ишлаган И.А.Каримов Кўкдумалоққа тез-тез келарди, — ҳикоя қилади машҳур геолог, ҳаётининг қирқ йиллини шу соҳага бағишлаган инсон Турсунбой ака Эргашев, — қонда қилинаётган ишлар билан танишиб, тегишли топшириқлар бериб кетарди. Ўша пайтдаёқ у Кўкдумалоқ конининг ўзлаштирилиши Қашқадарё вилояти, қолаверса, республика иқтисодиётини ривожлантиришда муҳим ҳисса бўлишини тегаран аңгларди. Шу боис ишларни тезлатишга ундарди...» («Фидойи», Ориф Омонов, «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни Бош тахририяти. Т., 2000 й.)

Мустақил юрт «ўз авравабини ўзи тортишиб» керак эди. Унинг «катта оғ»ларига мустақил юртда бошланган эркинликнинг инқилобий одимлари ёқмасди. Шу боисдан «Қани қурайликчи, бизсиз аяш олармикансизлар» дегандек республикани тарк этмоқда эдилар. Мамлакат ўз кучига, ўзининг навиқирон мустақиллигига суяниши, энг муҳими, ўзининг салоҳияти, ақл-заковатини намоён қилиши лозим эди. Шундай ҳам бўлди. Улар кета бошладилар, гарчи ҳеч ким, ҳеч бир жон уларга «кет» демаган бўлса-да. Ҳамма соҳада бўлгани каби нефть-газ қазиб чиқариш тармоғида ҳам бир лаҳза бўлсин иш тўхтамади. Ҳеч ким умидсизликка тушмади.

1992 йил Ўзбекистон Республикаси Вазирилар Маҳкамасининг «Кўкдумалоқ нефть, газ ва газ конденсати конини ўзлаштиришни тезлатиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори чиқди. Мазкур қарор Кўкдумалоқнинг мамлакат иқтисодий ривожига тугатган ғоят муҳим мақомини тасдиқловчи далил эди. Худди шу фурсатда Кўкдумалоқда бир неча қудуқлар ишга туширилди ва бор суръати билан ишлаб бошладилар.

Мустақил Ўзбекистоннинг бир файзли гушиси — Кўкдумалоққа олам нигоҳи қадалди. 1996 йил Америка Қўшма Штатларининг «Келлогг» фирмаси ҳамкорлигида Кўкдумалоқ компрессор станциясини барпо этишга киришилди. Бу ривожланган давлатлар саноати ва иқтисодий технологиясини ишлаб чиқаришга жорий этиш йўлида дастлабки қадамлар ҳисобланарди. Биз ўз салоҳиятимизни дунё илм-фани, технологияси билан янада бойитишимиз, бошқа мамлакатлардаги нефть-газ саноатида жорий этилган илгор аъёнларни қўл билан ўрганишимиз лозим эди. Аслида 1995 йил «Ўзбекнефтьгаз» миллий корпорацияси билан «Келлогг Нишо Иваи» консорциуми ўртасида компрессор станцияси шартномасини кучга киритиш тўғрисида битим имзоланди. Бу битимга мувофиқ АҚШнинг «Дрессер Индустриз» ҳамда Япониянинг «Нишо Иваи» корпорациялари компрессор ускуналарини етказиб бериши лозим эди. «Мазкур компрессор станцияси, — дейди Турсунбой ака Эргашев, — янги замонавий технология — «Сайклингжараён» асосида ишлайди. Яъни, коннинг газ ва газ конденсати қатламидаги босимни бир меъёрга ушлаб туриш мақсадида қурилган газни юқори босимга мулжалланган компрессорлар ёрдамида ҳайдовчи қувурлар

орқали қатлам остига юбориб турилади. Натижада газ қатламида мавжуд конденсат ажралиб қолмайди ва уни газ билан бирга қазиб олишга имкон яралади. Ана шу жараён «Сайклингжараён» дейилади. Олдинлари, собиқ шўро тўзуми даврида ҳам бу хил фикр-назария мавжуд эди. Лекин у амалиётда қўлланмасди. Дунёнинг ривожланган тўрт давлатида бу жараёндан фойдаланишарди. Биз бешинчи бўлиб ушбу компрессор станциясини барпо этишга киришдик...» (Уша китоб).

Бизни Кўкдумалоқ нефть, газ ва газ конденсати конининг бошлиғи, истарали инсон Хасан Ашуров очик чеҳра билан қарши олди. — 1997 йил 14 июль ўзбек кончиларининг ёдида муҳрилан қолгувчи шукҳули кун бўлди, — деб гал бошлади Хасан ака. — Кўкдумалоқда энг замонавий технология — компрессор станцияси ишга туширилди. Ушбу муносабат билан республикамиз Президент И.А.Каримов табрик хати йўллади. «Бугун ишга туширилган ноёб станция, — дейилади мактубда, — бу қурувчилар, монтажчилар, муҳандис-техник ходимларнинг, Қашқадарё вилояти меҳнатсевар аҳолисининг, ўз ҳиссаси билан Ўзбекистон индустриясининг яна бир муҳим объектини фойдаланишга туширишни тезлатишган барча кишиларнинг фидокорона меҳнати натижа-сидир...»

Хасан ака бизни компрессор станцияларининг бошқарув пунктига тақлиф қилди. Пункт ўта шинам, ҳар қандай об-ҳаво шароитида ҳам муайян ҳароратни сақлаб туривчи, турли компьютерлар билан жиҳозланган хона эди. У ерда қузатувчи-операторлар станциянинг ҳар тўрт боклидаги жараёни махсус экранлар орқали назорат қилиб туришарди.

— Булар ўзимизнинг йигитлар, — дейди Хасан ака бизни ходимлар билан таништи-рир экан, — улар аллақачон хорижлик мутахассислардан ишни ўз қўлларига олганлар. Келинг, яхшиши ўзларидан эшитайлик.

Озгин ва камсуқум рус йигит бизга компрессор станциясидаги иш жараёнини экран воситасида тўшунтира бошладилар. Мазлум бўлдики, мутлақо узлуқсиз суръатда ишловчи станция батамом шу ердан бошқари-лар ва ахборот қабул қилинар экан.

— Танишинглар, — деди Хасан ака қорачадан келган, юзлари майин жилмайиб тургувчи йигит билан бизни юзма-юз қиларкан, — бош геологимиз Алимхўмуд Каримов.

Кончиларнинг табиии қизиқ. Ун қарра савол билан мурожаат қилсангиз, бир марта жавоб оласиз. Мақтаниш нима эканини сира биллишмайди. Дарҳақиқат, мардлар мактан-майдилар, деган гап рост экан.

— «Муборақнефтьгаз»га қарашли конлардан хозирда 24 таси фаолият кўрсатаяпти. Қолгани — захира. Келахакнинг сармоиси, — сўхбатга қўшилиди Алимхўмуд ака. — Табиийки, беш панжани оғизга тикиб бўлмайди. Бу ерда ҳам шу қоидага қатъий амал қилинади. Бугун эҳтиёжимизга шу конлар етадимки, демак, қолган конларни исти-фода қилиш шарт эмас. Ёқилғи келажақ авлодларга ҳам керак.

Кончиларнинг бу «иқтисодий фалсафаси» менга манзур бўлди. Ахир, захирадагиларни келажақ авлодларга асраш, таъбир жоиз бўлса, ғоят инсоний иш эмасми? Захирадаги конлар, мутахассислар таъбири билан айтганда, «консервацияда турибди. Ун фойдаланиш мумкин бўлган конлар ҳам бор. Уларнинг ўрни маълум, лойиҳаси тайёр, бир сўз билан айтганда, «таржимаи холи» аниқланган. Улар келгусида, албатта, ўзлаш-тирилади.

— Бизнинг бошқарамизда — давом этди Алимхўмуд ака, — шартнома асосида ишловчи утча негиз қидирув экспедицияси бор. Булар — Косон, Олот ва Қоровулбозор нефть қидирув экспедициялари. Бу экспедициялар

асосан нефть ва газ қидирув ишларини амалга оширадилар. Нефть-газ конларини очиб жараёни геофизик услублар билан ба-жарилди. Бизнинг ҳудудимиз геологлар ти-лида «Бухоро-Хива нефть-газ конлари мин-тақаси» деб юритилади.

— Компрессор станциясининг барча бло-ки узлуқсиз суръатда ишлаб туради, — деди кон бошлиғи Хасан Ашуров. — Компрессор қудуқлардан келган газни тозалай, яна ер остига ҳайдайди. Конденсат ажратиб олина-ди. Бугун «Келлогг» компанияси билан кел-ган хорижлик мутахассислар қайтиб кетиш-ди. Беш йилдан буюн ўзимизнинг йигитлар бошқаришда. Бир неча юз кишидан иборат меҳнат жамоамиз вахта усулида ишлай-ди. Навоий, Бухоро ва Қашқадарё вилояти-дан келиб хизмат қиладиган кончиларга бу ерда барча шарт-шароитлар етарли. Улар мириқиб дам олишлари учун шинам ётоқхона, спорт заллари, кутубхона, ҳаммом ва чўмилиш бассейнлари бор.

ЗЕВАРДА

Конлар ўша манзилнинг тарихий номла-ри билан аталади. Кўкдумалоқдан бир оз нарида, яъси дашт қўйнидаги Зеварда кони 1981 йил ишга туширилган. Зеварда ўша пайтда республикамиздаги йирик конлардан бири саналарди. Илгари бир неча миллилард кубометр ҳажмида газ иш-лаб чиқарадиган бу кон майдонидаги ям-яшил дарахтлар, уруғ тикилган ерлар қўзни қувонтирарди. Шу қадар сув танқислигида бу дарахтларни қандай қилиб яшил либосга бурқаш мумкин?! Саратонда ҳарорат авж нуктасига етadиган қўллар қўйнидаги Зе-варда ва унга қўшни конлар яшил оролча-ларни эсга солади.

Зеварда газ, конденсат қониға Алишер Мустафоев раҳбарлик қилади.

Кончилар мухбирлар билан сўхбатлашиш-ни хуш кўрмайдилар. Уларнинг қарийб бар-часи оғиздан гални сугуриб оласиз. Мен од-дий бир тоғирдан гал сурасангиз, «бахши»-га айланиб дostonлар айтиб беради, деб ҳазиллашдим.

Алишер минигида қулиб қўйди. Эҳтимол, саҳронинг табияти, унинг теран сокинлиги доншмандона ўйчанлигининг таъсиридир. Қаёққа боқманг, юлғунзор, бошида гулчам-бар қутарган қаррақлар. Айтгандай, дашт бўйлаб сочилган ўтган йилги қуриб-қажаб қолган қаррақлар негaдир саблиларни эсга солади. Қорамтир танасини қор, бўрон ва селлар, қўешнинг қуйдирувчи ҳарорати тоб-лаган бу дашт «сипоҳийлари» қаёққадир бош олиб кетаётгандек...

Зевардада ҳам ишлаб чиқариш жараёни одатдагидек. Захира, яъни газ даставвал ер ости қудуқларига жамланади. Юқори босим билан келаятган газ таркибидаги суюклик-лар — сув, конденсат ажратиб олинади. Бо-симни туширилган газ қувурлар орқали Му-борақ газни қайта ишлаш заводиға юбори-лади.

— Болаларни соғингандирсиз? — дейман Алишера.

У деразадан ташқарига назар ташлайди. «Юринглар, қўз билан қўрганга нима етсин. Иш жараёни билан таништираман», — дейди у...

Қайтишда Жумакул ака йўлдан бир чакирим олисдаги сардобани кўрсатди.

— Бир неча йил бурун суви бўларди. Хозир йўқ, — деди у таассуф чекаётгандек. «Сув ташиб келтирилганими?» — сўра-дим мен. «Йўқ, қор, ёмғир сувлари жамла-нади», — жавоб берди Жумакул ака.

Бухоро ва Балх қарвон йўллари кесиб ўтган бу қўллар қўйида неча-неча сардоба-лар бўлгани ёлғиз худогоғина аён. Энд-ди улар ҳам осори-атиқаға айлиниб қол-ди.

Қўхна сардобалар...

ЎРТАБУЛОҚ-ДЕНГИЗКЎЛ

Ўртабулоқ-Денгизкўл газ, конденсат кони республикамызда илк марта ишга туширилган конлардан бири. 1963 йилдаёқ бу ерларда қидирув ишлари олиб борилади. Кон эса орадан саккиз йил ўтиб, 1971 йил қуриб битказилди ва ишга туширилди. Бу ердан олиннадиган газ таркибиди олтингургут микдори кўпчилиги билан бошқа конлардан ажралиб туради. Газ ишлаб чиқариш сигналган услублар билан амалга оширилади. Яъни, қудуққа жамланган газ таркибиди сув, конденсат, механик (табиий) жинслар — кум, тупроқлардан тозаланган, соф газ қувурлар орқали Муборак шаҳридаги газни қайта ишлаш заводида юборилади. Заводда таркибидан олтингургут ажратиб олинган газ истеъмолчиға жўнатилади. Кончилар истилоҳиди конденсат бу — суюқ газ. Ундан ёқилгининг барча турлари, низоҳат асфальт-гача олинади. Конденсатнинг бир қисми қувурлар орқали Бухоро нефтни қайта ишлаш заводида юборилса, бир қисми цистерналарда Фарғона нефтни қайта ишлаш заводиға жўнатилади.

Ўртабулоқ-Денгизкўл газ, конденсат конида 311 нафар ишчи вахта тартибиди меҳнат қилади. Ишчилар асосан Самарқанд, Бухоро, Қашқадарё вилоятларидан келишади. Уларға бу ерда барча шарт-шароит яратилган. Ишлаб чиқаришнинг асосий қисмини ёшлар ташкил қилади. Ислол Беков бошчилигидаги кончилар шахарчаси спорт майдони, чўмилиш бассейни ва турли полиз экинлариға мўлжалланган иссиқхона, шинам ётоқ-жойларға эга.

Ислол Беков икки қиз, бир ўғилнинг отаси. Улар Муборакда яшади. Оталари билан ҳафтада бир марта дийдор қўришишади. Дийдор улар учун чинакам байрам тўсини олади.

— Эртаға туғилган куним, — дейди Ислол бир оз хомуш тортиб, — ўрганиб қолдик. Бо-лалар уйда, мен эса бу ерда...

— Ислолжон қўшиқ ҳам қўйлайди, — гапга аралашди Жумақул ака. — Фаҳриддин Умаровнинг ашаддий мухлисларидан. Рубобин-гиз шу ердами?

— Йигитлардан бири қўшиққа ихлосманд экан, бериб юбордим, — деди Ислол афсус-лангандек. — Майли, кейинги сафар қўшиқ айтмамиз.

Бу ерларға меҳнатнинг оғир қўлларидан тугтувчи қўшиқ лозимлигини хис қиласан. Хис қиласангина эмас, балки бу мадонавор ва хоксор инсонларға муносиб қўшиқ яратиш нақадар зарур эканини дилдан тўясан киши. Замон қаҳрамонини Ўртачўлдан — ойлаб оила дийдорига етишолмай, тун-кун меҳнат эвазига уйимизға кут ва барака улашаётган, минг сўрасанг-да, бир марта жавоб беришға истиҳола қилгувчи дашт ботира-лари, заҳматкаш йигитлар орасидан қидириш лозимлигини англаб етгандек бўлдим.

ШИМОЛИЙ ЎРТАБУЛОҚ

Шимолий Ўртабулоқ нефть кони бу минтақадаги конлардан айрича. Бу ерда фақат нефть захираси қазиб олинади. Кон 1974 йилда ишга туширилган. Табиийки, замонавий технология ривожланган сайин махсулот самарадорлиги ҳам ошиб бори.

— Конимизда, — дейди кон бошлиги Қўчқор Саъдуллаев, — элликта қудуқ ишлаб турибди. Конда вахта тартибиди 245 киши меҳнат қилади. Фарғона, Навоий ва Бухородан келган кончилар ўз касблариға бўлган эътиқодлари тўғйили даштнинг аёвсиз ша-роитини, қум кўчилари, жазирама ва гармиселларни назар-писанд қилмай меҳнат қиладилар. Меҳнат номи билан меҳнат. Уларнинг кўнгилли хордик чиқаришлари учун

клуб, кутубхона, чўмилиш ҳавзаси, шинам ва ораста ётоқхоналар бор.

Шу пайтгача нефть вертикал йўналишда қазиб олинарди, эндиликда АҚШнинг «Бейкер-Хьюз» компанияси ёрдамида Ўрта Осиёда биринчи марта горизонтал йўналиш бўйича нефть қазиб олиш йўлга қўйилмоқда. Бу технология махсулот самарадорлигини кескин оширади.

Тан олишим керак, олифтагарчиликнинг ўрни эмас, оддий адабиётчи учун бу мураккаб жараёнларни тушунишнинг ўзи муаммо. Рақамлар бу ҳали шунчаки рақам. Аммо иш жараёни. «қора олтин» деб аталмиш аср мўъжизаси нима? Бу мўъжиза хонадонимизға етиб келгунга қадар ёҳуд учқур уловларнинг танасига қон бўлиб қуюлгунча қандай ҳолатларни бошдан кечириди? Мен худди ана шулар хусусиди Қўчқор акаға савол қилганимда, у киши оппоқ қоғоз юзига ер қатлами шаклини солди ва бутун жараёни тушунтира бошлади. Бу ёғи энди дарсға ўхшарди.

Нефть қазиб олиш жараёни ҳақидаги ҳикояға берилиб кетганимиздан кун оғабта-нини ҳам сезмай қолибмиз. Ўз касбининг фидойиси бўлган бу инсоннинг суҳбатига тўймайсан. У ер қатлами, унинг таркибий қисмлари, нефтнинг ер қобиғиди ҳолати, иссиқлик босими, бу босимни жиловлаш усуллари ҳақида батафсил сўзлаб берди.

Чўл хўрсиниб-хўрсиниб нафас олади. Поёнсиз осмонда кезиб юрган булутлар абади-ят ҳақида уй суриб ётган донишманд дашт кўксига бош қўймоқчи бўлгандек қуйи сари оқаверади...

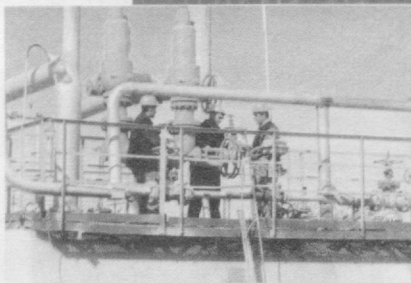
Бу буюк мўъжизаға ҳайрат билан тикилиб турган Жумақул ака гўё осмон ва замин ўртасиди руҳий ришталарни кўз билан кўриб тургандек ҳикоя қилади: «Замин ҳами-ша менинг ҳайратимға ҳайрат қўшади. Бу дунёнинг бор ҳикмати заминда экан. Бу дунёнинг бор сир-синаоти ҳам заминда. За-мин бизни боқади, парвариш қилади. Яна бир кун бағриға олади...»

Ажабо, гап ер остиди олов-ланиб ётган заҳира хусусиди эди. Бу мўъжизавий қудрат-нинг ҳам таркибиди одамзот жисми бормикан?! Ахир, олим-ларнинг айтишича, ер остиди маъдан ёнилғиға айлангунга қадар башарият миллион-миллион йилларни ортада қол-дирган.

...Муборакнинг муборак қадамжолари ва зиёратгоҳла-ри, танти ва камсуқум одамла-ри, хомуш кечалари, сарвком тераклари ва самимий шу-воқлари, энди қарвон ва қар-вонбошилари туш кўриб ёт-ган сардобалари, оппоқ соқолли донишмандлар манг-лайиға монанд шўрхоқ дашт-лари, яккам-дуккам қизғал-доқлари ва сипоҳий қаррақла-ри, асотиру афсоналари ортада қолди. Мен атиги уч кун дашт қўйнида бор бўйича кездим. Қулочимни ёздим. «Дашт!.. Эй дашт, сени англадимми, бил-димми?!» — дедим.

Дашт хомуш эди. Унинг бор ҳикмати вужудида, қат-қабати-да, қаър-қаърида эди. У шу қадар хомуш эдики, овозим кенглик бағрида кўнгирак са-доларидек йитди. Осмон адоқсиз ҳудудларини шимолу жанубға, шарқу ғарбға ёйган, барханлар Занжирсарой ҳаро-баларидек кўхна ҳасратларини ёд етарди...

Асқар МАҲКАМ,
Тошкент - Қарши -
Муборак - Тошкент.

XX асрнинг 30-йилларида, сўнг 60-йиллар охирида «Гулистон» журна-ли шундай салоҳиятга эга эдики, ижодкорларнинг эътибори ушбу журналда қай даражада иштирок этиши билан ҳам белгиланар эди. «Гулистон» халқимиз маъ-навияти тарихида ўзига хос аҳамият касб этган журналдир. У Ватанимизнинг ижтимо-ий-сиёсий, маданий-адабий ойллик журна-ли сифатида қарийб 80 йиллик даврни босиб ўтди. Журнал 1925 йилдан «Ер юзи» (1925-1931), «Ўзбекистон қурилишда» (1931-1932), «Машъал» (1932-1935) номлари билан фао-лият кўрсатди. 1920 йилларда республика-мизда 3 та — «Инқилоб», «Маориф ва ўқитувчи», «Ер юзи» журналлари адабиёт ва санъат аҳлларининг энг сеvimли журнал-лари бўлиб, улар ўз атрофига даврнинг улуг ижодкорларини, олимларини бирлаштирган эди. «Гулист-тон» журна-ли «Ер юзи» номи билан фаолият кўрсатган йилларда Абдулла Ав-лоний, Абду-рауф Фит-рат, Абдулла Қодирий, Чўлпон, Эл-бек, Шокир Сулаймон, Боту, Ота-жон Ҳошим каби ижод-корларнинг

асарлари мунтазам нашр этилиб турди. Журналга ўз даврининг атоқли журналисти Комил Алиев ва маорифчи-журналист, Ўзбе-кистон маориф комиссари Маннон Ромиз муҳаррирлик қилган. Журналнинг чоп этили-ши муносабати билан 1925 йил 1-сониди Чўлпоннинг «Бу нима нарса?» номли табрик шеъри босилди:

«Бу нима нарса?» — деб
Хар ким сўраса,
Дейман «Ер юзи».
Хар ерда юрар,

рокчиси бўлди. 1920 йилларда адабиётнинг нурли оламига кириб келган Ойбек, Усмон Носир, Ҳамид Олимжон, Фафур Ғулом, Аб-дулла Қаҳҳор, Уйғун каби шоир ва носир-ларнинг илк асарлари шу журнал орқали дунё юзини кўрди. Тўғри, журналнинг фао-лияти ҳамма вақт ҳам нурли, раvon, силлиқ кечмади, ҳаётда юз берган ноҳақликлар, тазйиқлар, қатагонлар ўз таъсирини кўрсат-ди. Бироқ хар қандай вазиятда ҳам журнал ҳаётимиз кўзгуси вазифасини бажарди.

«Ер юзи» журна-ли 1925 йил сонларида

ОЛИС — ЯҚИН

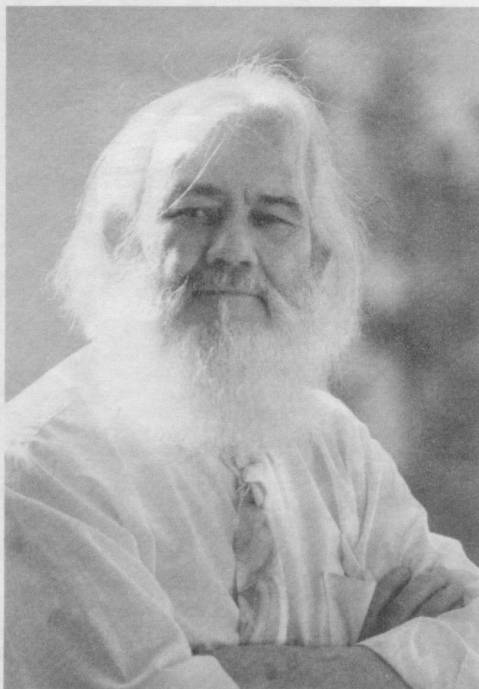
(Биринчи

Хар шайни кўрар,
Хар кимни товлар:
«Фотохон» қизи!

«Ер юзи» журна-ли хар ўн беш кунда бир мартаба тартиблик суратда чиқиб турадур», — деб ёзади журнал таҳририяти. Тахрир хайъатида Санжар Сиддик, Аъзам Аюб, Са-йид Ғани, Шокир Сулаймон, Собира Холдо-рова, Вил Уразой каби ёзувчи ва журна-листлар фаолият кўрсатганлар.

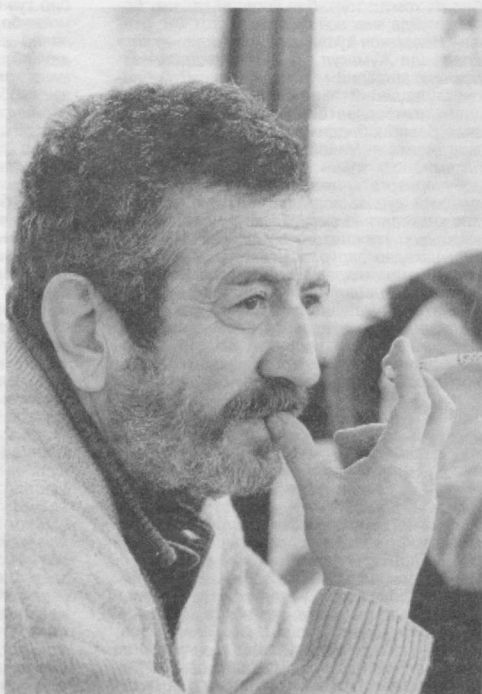
«Гулистон» журна-ли неча ўн йиллар даво-мида Ватанимиз ҳаётида кечган қанчадан-қанча муҳим воқеаларнинг гувоҳи ва ишти-

«Жаҳон адабиёти» рукин остида Рабиндра-нат Тагор, Ярослав Гашек, Фридрих Шил-лер, А.С.Пушкин, Лев Толстой, М.Горький, Мулк Рож Ананд ҳақида мақолалар, асар-лардан таржималар эълон қилди. Журнал-нинг нафис санъат бўлимида «Оврупода ўзбек санъати» (Муҳиддин Қориев ва Тамабахоним ҳақида), биринчи ўзбек проф-фессионал режиссёри Маннон Мажидов Уйғур ҳақида «Санъатни ҳунар қилиб олган киши», меъморчилик санъати ҳақида «На-фис бинокорлик», «Самарқанднинг осори-атикалари» каби мақолалар нашр қилинди.

Рўзи ЧОРИЕВ (1931 йилда туғилган) — Ўзбекистон халқ рассоми, академик.

Замондошларимиз

Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ (1945 йилда туғилган) — Ўзбекистон халқ артисти.

В.Шекспирнинг «Ҳамлет» фожиаси Ўзбек давлат академик театри сахнасида қўйилиши муносабати билан режиссёр Маннон Уйғур ҳамда асосий ролларни маҳорат билан ижро этган Абдор Ҳидоятлов ва Сора Эшонтураева ҳақида анча эътиборли мақолалар эълон қилинди. Маданий ва адабий ҳаётда ўчмас из қолдирган бундай воқеаларни халққа етказишда журнал санъаткорларга ҳамдам ва ҳамкор бўлди.

Қисқа вақт «Ўзбекистон қурилишида», «Машъал» номлари билан фаолият кўрсат-

бек таржимасида), «Борис Годунов» драмасы (бу таржима Чўлпоннинг ушбу журналдаги сўнгги асари)дан парча эълон қилинди. Журналнинг 1937 йил 10-сонини тўлалигича Шота Руставелининг «Йулбарс терисини ёллаган пахлавон» достонининг 750 йиллигига бағишланди. Достоннинг Мақсуд Шайхзода, Миртемир таржималаридаги парчалари эълон қилинди. Журналнинг сўнгги саҳифалари Сулаймон Сталскийнинг Серго Оржоникидзega бағишланган достони билан тўлдирилган. Бу сон грузинларга, шахсан Сталинга бағишланган, дек таассурот қолдиради.

1937 йилга келиб шўрлар ҳукумати журнални журнал қилиб турган Фитрат, Қодирий, Чўлпон, Элбек, Шокир Сулаймон каби истиклол фидойиларини, бетакрор қалам соҳибларини матбуотда танқид қилишдан «халқ душмани» деб оғир гуноҳга мустаҳқiq қилишга, жисман йўқ қилишга ўтди.

Хатто журналга раҳбарлик қилиб турган таҳрир хайъати аъзолари Аъзам Аюб, Санжар Сиддик, Комил Алиев, Маннон Ромизлар ҳам занжирбанд қилиндилар. Қатагон бухронлари минглаб ноёб истеъодлар ҳаётини хазон қилди, қанчадан-қанча буюқ санъат дурдоналари ёзилмай қолди.

Лекин ҳар қандай таъқиб ва таъйиқлар

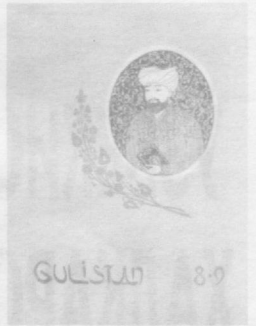
бўлмасин, журнал адабиёт ва санъатнинг ўлмас обидаларини халққа етказишга ҳаракат қилди. Маълумки, 1938 йилдан эътиборан Алишер Навоий ижодий меросини ўрганиш кулмтасида улуғ шоирнинг 500 йиллигига қизгин тайёргарлик кетаётган эди.

Бу даврда Фафур Фулом, Ойбек, Собир Абдулла, Ҳабибий, Анисий, Порсо Шамсиевлар Навоий юбилей хайъатида ишладилар. Шу муносабат билан «Гулистон» журналин Навоийнинг ҳаёти ва ижодига бағишлаб турқум мақолалар, Ойбекнинг «Навоий» романидан парча эълон қилди («Гулистон» 1941 йил, 4-сон).

Шундай қилиб, «Гулистон» журналин иккинчи жаҳон урушига қадар ниҳоятда оғир ижтимоий-сиёсий курашлар жараёнида фаолият кўрсатди.

Узоқ танаффусдан сўнг, 1967 йил январдан «Гулистон» журналин яна тикланди.

Улуғбек ДОЛИМОВ,
Ўзбекистон Миллий университети
доценти.

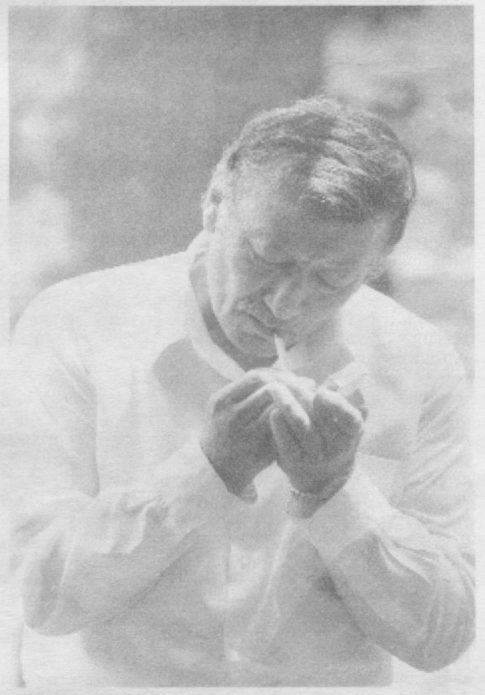
ТАРИХИМИЗ

мақола)

ган «Гулистон» журналин 30-йилларнинг бошида кишлоқ ҳўжалигини ёппасига коллективлаштириш, кулоқларни синф сифатида тугатишдек машўум ишларда шўрларга дастёрлик ҳам қилди. Бу йилларда журналда миллий зиёлилар Элбек, Ойбек, Фафур Фулом, Ҳамид Олимжон, Абдулла Қаҳҳор, Мақсуд Шайхзода кабиларнинг асарлари ҳам тез-тез босилиб турди. Журналнинг 1937 йил 3-сонин А.С.Пушкин вафотининг 100 йиллигига бағишланди. Ҳамид Олимжоннинг «Салом, Пушкин!» мақоласи, «Евгений Онегин» шеърин романидан парча (Ой-

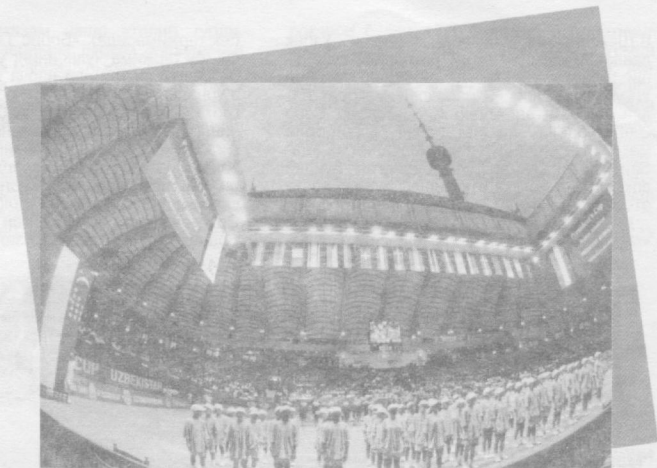

Талиб Йўлдош (1919 йилда туғилган) — болалар шоири.

Руфат РИСКИЕВ (1949 йилда туғилган) — бокс бўйича жаҳон чемпиони.

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ХАЛҚАРО НУФУЗИ

Маданий аъёналар кўпинча тарихий аъёналар билан узвий алоқадорликда амал қилади. Марказий Осиёдаги давлатларнинг тарихий тараққиётига назар солсак, XVI-XIX асрлар мобайнида Россия иттилоғига қадар уч хонликда (Бухоро амирлиги, Қўқон ва Хева) асосан ўзбек уруғлари давлат тепасида бўлиб келган. Ана шу замонларда Бухоро, Қўқон, Хева шаҳарлари қаторида Тошкент ҳам Ўрта Осиёнинг муҳим молиявий, иқтисодий, илмий ва маданий марказларидан бири эди. Давлат миқёсидаги мана шу ўзбекчилик аъёналарининг республика ташқи сиёсат масалаларига ҳам самарали таъсири бор. Аммо бу фикр Тошкентнинг моддий ва сиёсий жиҳатдан бошқа шаҳарларни босиб туриши маъносида эмас, балки унинг бошқа Марказий Осиё давлатларининг ўрналиги, маданий марказга айланганлиги маъносини аңглатади. Аммо, афсуски, Тошкентнинг шу маънода марказлигини қўшни давлатларнинг баъзи сиёсатчилари тўғри тушунмайдилар ва Ўзбекистоннинг Ўрта Осиёда марказий макени ағаллашга интиладигани, рақобат қилаётгани деб тушунадилар.

Тарихнинг барча давлари гувоҳлик бердики, юртимиз доимо барча халқларнинг сайёҳлари, савдогарлари учун дарвозаси очик, меҳмондўст туша бўлиб, халқимиз руҳияти — менталитетига бировларга ёмонлик тиллаш, ёқтирмаслик эмас, балки теварат-атрофдаги кўнчиларга ишонч ва ҳурмат билан қараб, ҳар томонлама уйғунлашув устун келган. Тарихий этнографик манбалар ҳам шуни тасдиқлайди.

Тўрли истилоқчилар маҳаллий халқларни аввалги маданиятидан, диний эътиқодларидан воз кечтириб, кўчманчи ҳаётга, қўпол жангариликка ўргатишга уриндилар, ҳатто мажбур қилдилар. Лекин уларнинг бу уринишлари чиппака чикди, маҳаллий аҳоли уларнинг жабр-зулмига қарши исёнлар билан жавоб бердилар. Зардуштийлик эътиқодидаги хос юксак маданият эгалари бўлгани учун ҳам маҳаллий аҳоли ислом маданиятини тез ўзлаштирди ва ал-Бухорий, ат-Термизий, ал-Мотуридиди, Бурхониддин Марғиноний, аз-Замаҳшарий каби алломаларимиз жаҳон исломий илм фани ва маданияти хазинасини шохчасарлари билан бойитдилар. Шу алломаларимиз шарофати билан Бухорои шариф ис-

лом оламида Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунавварадан сўн учинчи муқаддас шахарга айланди.

Мустақиллик даврида Ўзбекистон халқлари аввалги замонлардаги каби ҳамон ижтимоий барқарорлик, тинч-тотувлик, халқаро савдо-сотик ва маданий алоқаларни ривожлантириш каби маънавий қадриятларга катта эътибор билан қарайди.

Ўрта Осиё ва жаҳон тарихида ёрқин из қолдирган соҳибқирон Амир Темурнинг номини, темурийлар давлатининг ҳаққоний тарихини тиклаш юзасидан жуда катта тадбирларнинг амалга оширилиши бу ердаги сиёсий маданиятнинг раванакни кўрсатади. Шўролар даврида бу буюк зотнинг номи ҳам, унинг ижобий ишларини ёзиш ҳам давлат томонидан расман таъқиқланган эди. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда Амир Темурнинг «Рости-русти» — «Куч — адолатда» шиори давлатимиз фаолиятига асос қилиб олинган.

Соҳибқирон давлатни бошқариш ҳақида айтган эдики: «Султон ҳар ишда адолатпеша бўлсин, қонини инсофли, адолатли ва зирлар сақласин, токи пайшоҳ зулм қилгудек бўлса, одил вазир унинг дорасини топсин. Агар вазир золим бўлса, кўп вақт ўтмай, салтанат уйи кулайди». Яъни: «Оқилона, пухта ўйлаб, кенгашиб қилинган тадбир қурол кучидан кўра ўн қарра фойдалироқдир».

Ўзбекистон Президенти И.А.Каримов 1993 йилда Тошкентда соҳибқирон хайкаlining очилиш маросимида сўзлаган нутқида ҳам, 1996 йилда Парижда ЮНЕСКО штаб-квартирасида «Темурийлар даврида фан, маданият ва маърифатнинг гуллаб-яшнаши» мавзусидаги нутқида ҳам Амир Темурнинг ҳикматли сўзларини мисол қилиб келтирган. Ўзбекистонда ёшларни, бўлғуси элита-давлат раҳбарларини тарбиялашда ҳам Амир Темурнинг меросидан самарали фойдаланишмоқда. Юртбошимиз Давлат ва жаҳият қурилиши академиясининг очилиш маросимида ҳам бўлғуси раҳбарларни вояга етказиш ишида соҳибқироннинг давлатни бошқариш тажрибаларидан фойдаланишнинг аҳамияти ҳақида тўхталиб ўтди.

Миллий, аънавий маданиятни диний қадриятлардан ажратиб тасаввур қилиш мумкин эмас. Ўзбекистон раҳбарияти бу

сохага ҳам катта эътибор билан қарамокда. Тўғри, Ўзбекистон дунёвий давлат сифатида демократик муносабатларни шакллантириш, фуқаролик жамиятини қуриш йўлидан бормокда. Айни вақтда исломий қадриятларга кенг йўл берилиши, Тошкент ислом университетининг очилиши, ал-Бухорий, ат-Термизий, Бурхониддин Марғиноний ва бошқа атоқли дин арбобларининг таваллуд саналари катта байрам қилиниши юртимизнинг аввалги асрларда диний маърифат марказларидан бири сифатидаги макеи яна тикланаётганидан далолат беради. Бу тадбирлар Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятида илғор Шарқ давлатлари каби дин ва дунёвийликни уйғунлаштириш йўлидан бораётганини кўрсатади.

Ўзбек менталитетига маҳдудлик, тажовузорлик бегона бўлиб, ўзбеклар табиатида тинчликсеварлик устун туриши бошқа давлатлар билан ўзаро муносабатларда ҳам ҳаётбахш таъсир кўрсатади. Ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий барқарорлик, савдо-сотикни ривожлантириш, ҳозирги замон руҳига мос келувчи тинчлик, юксак орзу-умидлар билан яшаш — буларнинг барчаси халқаро тинч-тотувлик учун хизмат қилади. Шуларнинг ҳаммаси Гарб ва Шарқ одамларининг табиатидаги кескин тафовутларни камайтиради.

Республикада демократик ислохотларнинг чуқурлашуви яна шунинг учун аҳамиятлики, ҳозирги дунёда демократик давлатлар ўзаро уришмайдилар, халқаро муносабатларда низолар келиб чиқса, тинч музокаралар йўли билан ҳал қиладилар. Бу аса тинчликни барқарорлаштиришнинг муҳим шартидир. Ташқи сиёсатдаги бундай оқилона йўналишни маҳаллий аҳоли, фуқаролар ҳам қўллаб-қувватлайди. Демократик руҳдаги давлат ички ва ташқи сиёсатда аҳолининг сиёсий маданиятига суянади.

Ўзбекистон раҳбарияти ҳам тинчлик ва барқарорликни қарор тоғтириш, ўзаро дўстона иқтисодий, маданий муносабатларни ривожлантиришдан ибарат ташқи сиёсатда фуқароларнинг етук сиёсий маданиятига таянади.

Севара ШАРОПОВА,
Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия
университети ўқитувчиси,
фалсафа фанлари номзоди

Ўзбекини дўпписи

бошида анвор,

Белбоғи ва тўғи

мисоли дўст-ёғ.

Сийму Зафин олгани

олин-у, аммо

Шегма дўппи, белбоғ,

тўғига Зинҳор!

Фотосурат муаллифи Турғунбек МАҲКАМОВ.

қўрбошилари хусусида яқин пайтгача ҳеч қандай маълумотлар учрамас эди.

Сўнги 15 йиллик изланишлар натижасида эса Туркистонда ўша пайтда 3 та аёл қўрбоши ва 2 та полвон аёл ўтганлиги ҳозирча аниқланди. Архив манбаларининг гувоҳлик беришича, Фарғона водийсидаги ватанпарварлар сафида ўзбек ва қирғиз аёлларидан чиққан қўрбошилар ҳам бор эди. Хусусан, Муҳиддинбекнинг онаси ва Шакархон қўрбоши (? — 1921) бошчилиқ қилган гуруҳлар шўро босқинчилари юрагига даҳшат солган.

Муҳиддинбек (тахминан 1877-1922) Ўш уезди ва Олой воҳасида кўп йиллар давомида қизил армияга қарши мардонавор курашди. Бироқ 1922 йил 5 июнда душман кўлига тушди. Муҳиддинбек (хужжатларда Муҳиддин Каттабек Усмон Алиев) ва унинг 7 нафар шериги 1922 йил 26 сентябрда Ўшдаги Азрет (Ҳазрат) масжидида бўлган Инқилобий ҳарбий трибунал йиғилишининг ҳукми билан отиб ўлдирилди (IV-жилд, 572-574-варақлар).

Муҳиддинбекнинг ўлимидан кейин унинг ОНАСИ (афсуски, бирламчи манбада бу жасур аёлнинг номи

Туркистон аёл қўрбошилари

Туркистон аёллари учун Ватан истиқлоли ва унинг тинчлиги муқаддас эди. Олис ва яқин тарихда босқинчиларга қарши аёлларимиз ҳам бир неча бор жанг майдонларида от сурганлиги, ватанпарвар ва ёвқур қўшинларга бошчилик қилганлиги сир эмас.

Массажетлар маликаси Тумарис жасоратини, унинг босқинчи Эрон шоҳи Кир II қўшинини қандай тор-мор қилганини ҳаммамиз яхши биламиз. Араблар Бухорога бостириб келганларида мамлакат ҳукмдори — бухорхудо аёл бўлган. У кўп йиллар давомида Бухорони араблар тажовуздан сақлаб қола олди. Чингизхон қўшинлари Хоразмшоҳлар давлатининг пой-

тахти Гурганч (қўхна Урганч)ни қамал қилганларида шаҳар мудофааси учун бўлган жангларда аёллар айрича жасорат кўрсатганлар. Гурганч мўғуллар томонидан босиб олинса-да, Хоразм аёлларининг жанг қилиш усуллари ва ҳарбий маҳоратига ҳатто душманлар ҳам тан беришган экан.

«Олой маликаси» номини олган машҳур Қурбонжон додхоҳ жасоратини ким билмайди, дейсиз! Бироқ XX асрнинг 20-йилларида мустабид совет режими ва босқинчи қизил армияга қарши фидокорона курашган ватанпарварлар сафида ўзбек ва бошқа қардош халқларнинг аёллари ҳам бўлганлиги маълум бўлса-да, лекин тарихий тадқиқотларда аёл

кўрсатилмаган) ўғлидан қолган ҳарбий гуруҳга бошчилик қилган ва Ўш уездида қизил аскарларга қарши мардонавор курашган (Ўзбекистон МДА, 25-фонд, 2-рўйхат, 38-иш, 4-в).

Муҳиддинбек 45 ёшида ўлдирилганини инобатга оладиган бўлсак, бу пайтда унинг онаси тахминан 65-70 ёшларда бўлган. Бироқ юрт истиқлоли учун курашган бу жасур аёл кексаликни писанд қилмай шахсан ўзи отга миниб ёвга қарши курашган. Унинг жасоратига қизил армия қўмондонлари ҳам тан берган. Афсуски, бу довиорақ аёлнинг 1923 йилдан кейинги тақдири ҳақида хужжатлар сукут сақлайди.

ШАКАРХОН ҚЎРБОШИ Фарғона во-

дийсидаги жасур аёлларнинг XX асрдаги вакиласи эди. У Олтиариқнинг Полосон қишлоғида туғилган. Отаси — Уста Холиқбой узоқ йиллар Олтиариқ бозорида оқсоқоллик қилган. Шакархон отасининг эркаси, мағрур ва гўзал киз эди. Анча тортитушлардан кейин кўнчи бойлардан Отажон унга уйланади. Ёш келин-куёв Риштоннинг Қайрағоч қишлоғида янги ҳовли солиб, шу ерда муқим яшаб қолишади. Уларнинг уч қиз ва бир ўғли бўлган. 1916 йили Отажонбой вафот этиб, Шакархон бева қолди. У беваликнинг барча машаққатларига чидаб, фарзандлар тарбияси билан шуғулланиди.

1918 йилнинг ёзида олтиариқлик Тўйчи кўрбошининг Тошкўрғон қишлоғидаги уйига қуролланган 30 йигит ҳамроҳлигида эркача кийиниб олган Шакархон кириб келади. Тез орада у 500 йигитдан иборат ҳарбий дастага раҳбарлик қилди ва Шакархон кўрбоши сифатида Фаргона водийсида машҳур бўлди. Унинг йигитлари Қайрағоч қишлоғини қизил аскарлардан ҳимоя қилишган. 1918 йил кузида унинг ёлғиз ўғли Одилжон қўлга оли-

Нодира қиз 1904 йилда Бухоро амириликка қарашли Кармана беклигидаги Зиёвуддин қишлоғи (ҳозирги Самарқанд вилояти Пахтачи туманининг маркази Зиёвуддин шаҳри)да Мулла Раҳматиллабой хонадонидида туғилган. У ёшлигида савод чиқариш билан бир қаторда чавандозлик ва тирандозлик каби ҳарбий жанг санъати усулларини пухта эгаллади. Нодира ҳуснда тенгсиз қиз бўлса ҳам, тақдир тақозоси билан турмушга чиқмаган.

1923 йили қизил аскарлар Зиёвуддин қишлоғига бостириб кириб, унинг икки акасини ўлдиришади. Нодира бу фожиадан кейин икки йилча Бухорода босқинчи қизил армияга қарши жангларда қатнашди. Кармана ва унинг атрофларида Нодира қизнинг доғруғи таралиб, тиллардан тушмади. Юрт қўлдан кетганлигини кўрган Мулла Раҳматиллабой 1925 йили ўз оиласини олиб Афғонистонга жўнаб кетишга мажбур бўлган.

Саид Мансур Олимий «Бухоро—Туркистоннинг бешиги» асарида гувоҳлик беришича, Афғонистонда Нодиршоҳ ҳукмронлиги даврида (1929-1933 й.) туркистонлик муҳожирларнинг аҳоли

қилич билан чопиб ташлайди. Нодира ўз атрофига туркистонлик муҳожир аёллар ва қизларни тўплаб, улардан махсус даста тузади. Бу аёллар афгон маъмурларидан ўз озодликларини Нодира бошчилигида ҳимоя қилишади. Унинг номи яна Нодира қиз сифатида туркистонлик муҳожирлар ўртасида машҳур бўлади.

1930 йили Нодира ўз дастаси билан Таҳор вилоятининг маркази Толиқонда турган Иброҳимбек (1889-1932) сафига келиб қўшилди. Туркистоннинг машҳур лашкарбошиси, Бухородаги истиқлолчилик ҳаракатининг тан олинган йўлбошчиси Иброҳимбек Кармананинг бу жасур қизи билан ота-бола тутинади.

1931 йил баҳорида Иброҳимбек СССР ҳудудига кирганида унинг қўшини сафидида Нодира қиз ҳам бўлган. Унинг қуролли гуруҳи қизил аскарларга кучли зарбалар берган. Афсуски, Нодиранинг 1931 йилнинг ёзидан кейинги тақдирини номаълумлигича қолмоқда. На архив ҳужжатлари, на замондошларининг хотиралари, на гувоҳларнинг шохидликлари бу ҳақда лом-мим демай сукут сақламоқда. Нодиранинг қисмати сирлар пардасига чулганганча қолиб кетмоқда...

Аёллардан полвонлар ҳам (улар гушна дейилган) чиққан. Масалан, гиждувонлик Салима жинжак (1901-1937) номли гушна аёл истиқлолчиларнинг хуфияси ҳисобланиб, уларга муҳим маълумотларни етказиб турган. Замондошларининг хотирлашича, у жуда баҳайбат ва полвон аёл бўлган. Шўрчилик Ибодат Баттол (1900-1923) исмли аёлнинг фаолияти ҳам таҳсинга сазовор. Афсуски, Фарбий ва Шарқий Бухорода 1920-1935 йилларда 117 та эркак ва аёл полвонлар ҳамда кўрбошилар қизил армияга қарши курашда нобуд бўлишган.

Миллат оналари ҳисобланган Туркистоннинг бу аёллари ўз мардликлари ва ватанга садоқатлари билан ватанпарварлар ўртасида катта ҳурматга сазовор бўлишди. Туркистон мустақиллиги учун бўлган ҳаёт-мамوت курашида аёл кўрбошиларнинг аксарияти юз минглаб истиқлолчилар сингари ҳалок бўлишса ҳам уларнинг фаолияти изсиз кетмади. Миллий озодлик ғояси сўнмай, балки бутун совет режими даврида ҳам яшашда давом этди.

Қаҳрамон РАЖАБОВ,
тарих фанлари номзоди

қисмати

ниб, чекистлар томонидан отиб ташланади. А.Ибодинов ва Ю.Эминовларнинг ёзишларича, 1921 йил охирида Қайрағоч қишлоғида қизил аскарлар билан бўлган тўқнашувларнинг бирида Шакархон кўрбоши ҳалок бўлди.

Шакархон кўрбошининг Турғуноя, Адолат, Лазокат исмли қизлари ўқимишли аёллар бўлиб етишган. Бироқ кейинчалик унинг қариндош-уруғларидан кўпчилиги қатағон қилинди. Улардан тирик қолган айримлари ҳозирги пайтда Полосон қишлоғида яшайди.

Бухоро ва Хоразм республикаларида ҳам аёллардан кўплаб кўрбошилар чиқиб, мустақиллик учун кураш тарихига шонли саҳифалар битишди.

Карманалик НОДИРА ҚИЗ (1904— ?) улардан бири ҳисобланади.

ниҳоятда огирлашган. Бу пайтда Афғонистонга нисбатан СССРнинг тазйиқи ҳам кучайган эди. Қизил армия жангчилари афгон ҳарбийлари либосини кийиб, Афғонистонда бемалол изғиб юришган. Бундан ташқари қизил қўшинлар 1929 йил апрель-май ва 1930 йил июнь ойларида Афғонистонга икки марта бостириб кириб, мамлакатнинг янги амири Ҳабибулла-хон (1890-1929) ва бу ерда турган туркистонлик ватанпарварларга қарши курашган эди.

Ана шундай тўс-тўполонлар даврида икки афгон ҳарбийси Нодиранинг уйига кириб, кўз ўнгига ота-онасини ўлдиришади ва унинг номусига тажовуз қилмоқчи бўлишади. Бундай ёвузликни кўрган Нодира ҳар икки аскарни

«ҲАЁДА МИРЯДИ»

Мўъжиза

Кун кўннинг ичига ўрнаиди чоғи,
Бирдан майин тортиди қаҳратон-қаҳр.
Қоп қора булутлар ол-оптоқ ёғди,
Эрта бир мўъжиза бўлажак содир.

Дарахтлар титракда эди - тўхтади,
Бог улар устига ёйди оқ чодир.
Қаргалар сайради — қушга ўхшайди,
Эрта бир мўъжиза бўлажак содир.

Сукунатга келди қумшудай жаранг,
Йўл бўлса, жимлик ҳам гапирар ахир!
Чиндан йитдимикан барча сўйик ранг,
Эрта бир мўъжиза бўлажак содир.

Пастлик баландлади, кенгайди торлик,
Сувлар кўпайишди, ҳаволар атир.
Севганин қумгандай ясапар борлик,
Эрта бир мўъжиза бўлажак содир.

Ҳаёда энг ўтди соғинч уйғонди,
Ҳаёда тирилиш энг буюк хотир.
Тилакда умиднинг шамлари ёнди,
Эрта бир мўъжиза бўлажак содир.

Худойим, қароғим ёшланмоқдами,
Худойим, юрагим урарми ботиб?
Бизда-да ўзгариш бошланмоқдами,
Эрта бир мўъжиза бўлажак содир.

Ик-роф

Айтолмадим, Айтолмаганим
Ичга қайтди — тош бўлиб қотди.
Майдоланди гурурим жаним,
Синиклари оғритиб ботди.
Сасланмаган ҳар сўз — парча тош,
Юрак мени эптар тошбўрон.
Мунгайди руҳим эгиб бош,
Оғриб-оғриб жон берар исен.
«Сиз ноҳақсиз, шу бечора ҳақ».
Битта жумла. Биргина нафас.
Шу нафасни асрадим, бироқ
Қўрқув солди шалдиратган сас.

Бир бор қилмай чин изҳори дил,
Халқ ҳақи деб бир бор турмай тик.
Биз сеники, десак бемалол
Юзимизга туфла, Озодлик.

Орзқ

Ўчангинга қизим, бўйчангинга қизим,
Ҳусайни бармоқлари чечангина қизим.
Тилаб тилаб олган тилловқушимсан,
Чўғ устида унган найқамшишимсан.

Гоҳ ҳақ истагида мен доғланаман,
Жонимга ўт тушиб, қуроқланаман.
Чақмоқ қарашингда бахорий қувват,
Термулсам, тўлсам, ирмоқланаман.

Қувонч қоямдаги гурур баїроғим,
Сийм сандиғимда олмас баздоғим.
Ҳарна тиссол тонсам, ундан баландсан,
Чироғим, чақноғим, гулим, апроғим.

Энди муножотим сенга ишондим,
Шаҳду шижоатим сенга ишондим,

Тарих ва тақдир

Бу воқеалар Искандар Макдуний замони-дан сал кейин, милoddан аввалги III аср охириларида юз берган. Юлий Цезардан уч аср аввал ҳам Рим империясининг енгилмас деб шуҳрат қозongan легионлари, Рим диктаторлари бутун дунё мамлакатларини босиб олишни, ер юзида ягона салтанат тузишни орзу қилган эдилар. Урта Ер денгизи атрофидаги ва Осиёдаги жуда кўп мамлакатларни ўз мустамалакисига айлантирган Рим давлатининг энг кучли рақиби — Африка шимолидаги Карфаген эди. Уша вақтда Сицилия ороли Рим ва Карфаген ўртасида низо манбаи эди. Бу оролдаги Сиракуза давлати бой ва обод эди.

Римнинг Сицилия ишларига аралашуви Карфаген билан алоқанинг бузилишига олиб келарди. Карфагеннинг ҳарбий қудрати ошаётганидан римликлар хавотирга тушиб қолдилар. Рим сенати Карфагенга, давлат раҳбари Жамилкор ҳузурига элчилар юбориб, ўзаро шартнома тузишга эришди. Шартномага қўра, Испаниянинг ярми Карфагенга ўтди, қолган ярми Рим таъсир доирасида қолди. Аммо карфагенликлар бош қўмондон Гаструбал босиб олинган ерлардаги аҳолини турлай бож, хирож, оғир солиқлар билан хонавайрон қилди ва маҳаллий аҳолининг нафратини кучайтирди.

Милoddан аввалги 229 йилда Жамилкор Иберия (Испания)га қарши жангларда ҳалок бўлди. Шундан сўнг Карфаген қўшинларига унинг ёш ўғли Ханибал баш қўмондон қилиб тайинланди. У жуда ёшлигидек отаси билан Рим истилочиларига қарши жангларда қатнашган, жасур ва наҳлавон бўлиб ўсган эди. У подшоҳ ўғли

Ханибал

бўлса ҳам ўзини халқ орасида оддий тутар, жангларга биринчи бўлиб қирар ва охириги бўлиб чиқар эди. У душманларни чалғитишга, ҳарбий тактикани вазиятга қараб тез ўзгартиришга моҳир эди. Ханибал отасининг вазиятига қўра, Римга қарши уруш бошлади. Асли Карфаген ҳукуматининг бошқа етакчилари бу урушга қарши эдилар. Оқибатда Рим бир вақтнинг ўзида ҳам Карфагенга, ҳам Испания — Иберияга юриш бошлади.

Аммо Ханибал қутилмаган юриш қилди. У асосий қўшинларни Италияга — Римга йўналтирди. Денгиздан борилса Рим флотига дуч келишини ўйлаб, шу вақтгача ҳеч ким қилмаган ишга қўл урди — қишгача яхши тайёргарлик қўриб, Алп тоғларидан ошиб ўтиб Италияга бостириб кирди. Қўшиннинг бир қисми Алп тоғларидан ўтишда қаттиқ совуқдан кирилди. Ханибал 50 минг пиеда, 9 минг отлик қўшин ва бир қанча жанговар филлари билан Рона дарёси соҳилларига етиб келди.

Рим саркардаси Публий Корнелий Сципион денгиз бўйлаб Испанияга бораётиб, Рона дарёси соҳилларига (қўшинга дам беришга) тушган эди. Худди шу вақтда Ханибал қўшинлари келиб, дарёнинг нариги соҳилига ўтишга тайёрланди. У ёқда уларни Рим иттифоқчилари бўлган Галлия қўшинлари қутиб турган эди.

Душман кўз ўнгига дарёни кечиб ўтиш қийин эди. Ханибал мана шу қийин аҳволдан ҳам қиқш ийўлини топди. У яширин равишда қўшиннинг бир қисмини дарёнинг юқорисига юбориб, «кечикдан ўтиб, галларнинг орқа тарафидан гулхан ёқинлар», деб буюрди. Ўзи турган жойида бир қисм жангчилар билан сол ясаб, дарёдан ўта бошлади. Галлар буларга ҳужум қилди.

Шу пайт юқоридан айлибди, орқага ўтган карфагенлик жангчилар гулхан ёқиб, галларга ҳужум бошладилар. «Қуршовда қолибмиз», деб қўқиб кетган галлар тартибсиз қоча бошладилар. Бундан фойдаланган Ханибал эса асосий қўшинни Италия томонга ўтказиб олди.

ЭЖҲ БУЗОҚ ХОЖИР

Рози кетдинизми?

Умидим бир бошим умиди эмас,
Орзум ижобатин сенга ишондим.

Бутун бўл, ушата олмасин ҳеч ким,
Кучли бўл, тош ота олмасин ҳеч ким.
Озод инсон деган зўр мансабга ет
Ва ундан бўшата олмасин ҳеч ким.

Ай дўст

Муножотхонга

Сени ўнг қўл билан яратмиш Тангрим,
Е булак йўл билан яратмиш Тангрим,
Ўзинг гулзориға қай султон соқчи,
Уғирлай билмабди йўллар — қароқчи,
Ай дўст, мен аслида ҳустинга дўстман.

Исминга энг нозик ишорат тушимши,
Пайғамбарлар билан сирли хат тушимши.
Шунданми отинга тоғлар харидор.
Кўйиб ётган кўилар — титроқлар харидор.
Ай дўст, мен аслида исминга дўстман.

Лабинг гулбаргиди ярқирай сўзинг,
Беморми, бедорми қақирай сўзинг.
Ёрилтош қошида сым-сим мақомли,
Тилло тасбеҳлардай тилсим мақомли,
Ай дўст, мен аслида сўзинга дўстман.

Юрак тўлақилларинг биза ҳувайдо,
Доғи ҳувайдодир мизг бир сувайдо.
Тўлақиллар тубида тошқўрғонинг бор,
Биламиз, унда бир яширонинг бор.
Ай дўст, мен аслида узинга дўстман.

Қизғалдоқ баргиди акки жуфт китоб,
«Мен ҳақман» дегувчи бир жуфт қоракўз,
Қалбида довудлаб ётса-да офтоб,
Кўп аёллар кўрган мискингина дўст...
Етганим шу бўлди, шу бўлди имкон,
Рози кетдинизми мендан, онажон?

Тоғ кесиб, дарёлар бошлаб келмадим,
Хансираб ётибди Орол — толгин от,
Эртак одамича бўла билмадим,
Эртак эртак экан, ҳаёт — бу ҳаёт.
Етганим шу бўлди, шу бўлди имкон,
Рози кетдинизми мендан, онажон?

Қуёш ўз ўтидан бўлганда беҳол,
Узоқ осмонларга боқиб эландим,
Бола тилгаданли бефарзанди аёл,
Қақраган ерларга ёлғир тиландим.
Етганим шу бўлди, шу бўлди имкон,
Рози кетдинизми мендан, онажон?

Ҳали китобларим бўлар бир даста,
Ўзар болаларим бахти ярқирай.
Ёмғирлар ёғди титиқ, оҳиста,
Қумларнинг ўрнида дарё ҳайқирай...
Етганим шу бўлди, шу бўлди имкон,
Рози кетдинизми мендан, онажон?

Тилга босдим, ўчди сўзим учқунли,
Лабимда жилмаяр таскиним нақши.
Хар нарса азиздир, дунё уч кунлик,
Қўйнаш — табиий, янамак ақши,
Етганим шу бўлди, шу бўлди имкон,
Рози кетдинизми мендан, онажон?

Буни сезиб қолган Сципион отлик жангчиларини Ханнибалга қарши ташлади. Римлик отликлар қисқа жангларда карфагенликларнинг бир қисмини қириб ташладилар. Аммо саркарда Сципион етиб келганида Ханнибалнинг асосий қўшини Рона дарёсидан Италия томонга ўтиб олган эди. Сципион Италияни қўқариб қолиш учун лашкарларини кемааларга ўтказиб, Римга етиб келди. Карфагенга Сицилия орқали бораётган Рим саркардаси ҳам қақариб олинди.

Римликларнинг 80 минг пиеда ва 6 минг отлик қўшини Гай Теренций Варрон ва Луций Эмилиий Павел етакчилигида Ханнибалга қарши юриш бошлади. Милоддан аввалги 216 йилнинг бошларида Ханнибал Ядрон денгизи (Адриатика)нинг жанубий соҳилидаги Апулия вилоятига келиб, Канн шаҳрини эгаллаб, жангга шай турган эди.

Жаҳон ҳарбий санъати тарихида машҳур бўлиб кетган Канн жанги ҳақида муаррихлар кўп ва ҳуб ёзганлар. Рим сенати фармони билан қўшинларга бир куни бошқа, иккинчи куни бошқа саркарда кўмондонлик қилар эди. Ханнибалга биринчи ҳужум қилишга Эмилиий Павел қарши эди. Аммо Теренций Варрон бош кўмондонлик навбати келган куни ҳужумни бошлаб юборди.

Ханнибал Карфаген қўшинини ярим ой шаклида сафга тузиб, «ёй»нинг ўртасига галлиялик ва ибериялик 20 минг кучсизроқ жангчиларини, «ёй»нинг икки четига эса ливиялик энг кучли, жасур араб баҳодирларини қўйди. Рим кўмондонлиги «Ханнибал энг кучли қўшинларини марказга қўйган», деб ўйлаб, бор кучларини уртага ташладилар. Ханнибалнинг марказдаги жангчилари

римликларнинг қаттиқ ҳужумига чидай олмай, орқага чекиндилар — «ёй» ўртаси ичига эгилди. Оқибатда Рим қўшини қуршовда қолди.

Орқадан ҳужум қилган отликларга юз бурган римликларга икки ёндан ливиялик пиедалар ҳужум қилдилар. Римликларнинг сафи бузилди, ваҳимага тушиб қаттиқ қаршилик кўрсатолмадилар.

Канн жангининг охирида 80 минг Рим лашкаридан 54 мингга ўлдирилди, 18 минг асирга тушди. Шу жангда римлик бош кўмондон Эмилиий Павел ҳалок бўлди. Иккинчи саркарда Варрон жуда оз жангчилари билан кекинди. Ханнибал бу жангда 6 минг жангчисидан айрилди, холос.

Канн ғалабаси оқибатида Рим империяси Жанубий Италиядаги жуда кўп мулклари ва иттифоқчиларини йўқотди. Сицилия оролидаги Сиракуза давлати ҳам Карфаген тарафга ўтди. Канн мағлубиятида асосий қўшинларидан айрилган Рим сенати қаттиқ қайғурса-да, тез орада ўзини унглаб олди. Пойтахтни мудофаага тайёрлай бошладилар. Эзгина жангчилари билан етиб келган саркарда Варронни сенаторлар пешвоз чиқиб, иззат-ҳурмат билан қўтиб олдилар.

17 ёшдан то жангга яроқли барча фуқаролар ҳарбий хизматга қақарилиди. Рим сенати ҳатто 8 минг ёш қуларни озод қилиб қуроллантирди. Содик қолган барча иттифоқчи давлатларга ёрдам сўраб элчилар юборилди. Теъдда яна кучли армия тикланди.

Янги Рим ўрдуси биринчи зарбасини Сицилияга қаратди. Сиракузада бу вақт буюк аллома Архимед янги қуроллар кашф этиб, шаҳарни фаол мудофаа қилди. Рим қўшинлари Сиракузани бир

ярим йил қамал қилиб, охири шаҳарга бостириб кирдилар. Ханнибал иттифоқдош Сиракузага вақтида ҳарбий ёрдам юборолмади. Чунки у ёш ва истеъдодли Рим саркардаси Сципионнинг Карфагенга ва Испанияга ҳужумларини қайтариш билан овора эди.

Ханнибалга ёрдамга ошқикан акаси Гасдрубал ҳам Алп тоғларидан ошиб ўтиб, Шимолий Италияга келди. Аммо кучли Рим лашкарига дуч келиб жангда ўлдирилди. Ханнибал ҳеч кимдан ёрдам олмаган ҳолда яна бир неча жангда римликларни мағлубиятга учратди. Бу орада Испанияда карфагенликлар устидан ғалаба қозонган Сципион қўшинлари кемааларда Шимолий Африкага етиб бориб, Карфагенга юриш бошлади. Карфаген ҳукумати бундан қўрқиб, Италиядан саркарда Ханнибални қақариб олди.

Шу вақтгача бирор жангда енгилмаган Ханнибал ватанини ҳимоя қилишга, 16 йил давом этган Италия сафаридан қайтиб келди.

Милоддан аввалги 202 йил баҳорида Карфаген жанубидаги Замма водийсида II Пуния урушининг хал қилувчи жанги бошланди. Бу жангда Ханнибал ва Сципион қўшинлари тўқнашдилар.

Замма жангида ёлланган араб отликларининг римликларга тарафига ўтиб кетиши Сципионга ғалаба олиб келди. Нумибияликлар бевафоллиги сабабли Ханнибал ҳаётида бир марта енгилди. Аммо жангдан омон чикди...

Маҳкам АНДИЖОНИЙ
тайёрлади

ФИКРЧОМА

Ҷам қанчалик узун бўлмасин, барибир у бир куни тугайди.

Ғоя қанчалик кучли ва асосланган бўлса, у шунчалик кўп одамларни ўзига қамраб олади. Шунинг учун одамларни қўрқитиб эмас, балки кучли ва асосланган ғоя атрофида тўпламоқ керак.

Ақлли кишига ҳам осон, ҳам жуда қийин.

Мақтовни ёмон кўрган одам ҳам маҳорат билан қилинган мақтов олдида таслим бўлади.

Ёлғон дунёда яшаётган бўлсанг ҳам ёлғон гапирма.

Аёл зоти гўзаллик ва чидамлилиқ тимсоли.

Қўпгина истеъдод эгалари — олимлар, ёзувчилар, шоирлар, санъаткорлар ижоди билан танишсанг қойил қоласан, маза қиласан. Бироқ таниқли ижодкорларнинг ҳаммаси ҳам яхши инсон бўлавермайди. «Олим бўлиш мумкин, одам бўлиш қийин» деб шунга айтишса керак.

Ҳўзаллик абадий эмаслигини капалакни қўртга айланишидан билса бўлади.

Мобут ва амал курсисининг доимий эгаси бўлмайди.

Олимлар — келажак жарчилари.

Энг катта йўқотиш — бу ўзликни йўқотиш.

Қорин тўйдиришни унутмагандек, ақлни озиклантиришни ҳам унутмаслик лозим.

Энг кучли одамлар ҳам оламдан ўтади, кучли ғоя, фикрлар эса ҳеч қачон ўлмайди.

Қизлар тўқликда керак, йигитлар йўқликда керак.

Ёмон фикрни туғилмасидан ўлдир. Агар у туғилиб, ривож топиб кетса, бориб-бориб ўзингни ўлдириши мумкин.

Ҳини қуришдан бузиш осон бўлганидек, инсонни тарбиялашдан тарбиясини бузиш осон.

Усмон ҚОРАБОВЕВ,
фалсафа фанлари доктори,
профессор

Ватан сўврати

Ватан — бу илоҳий калом Қуръонда “Оёқ босиб турган ер”ни англатади. Ватан — оёғимиз бу кўҳна замин устида турган жойдир. Бошқа жойда қушдай енгилгина қанот қоқиб, Аршдан ой осмонига парвоз қилиш мумкин, эҳтимол, аммо у Ватан эмас.

“Ватан” сўзининг луғавий маъносини биламиз. Аммо уни ҳали ҳеч ким бус-бутунча ифода қила олган эмас. Чунончи, нега одам боласи ҳамма нарсага дош бера олган ҳолда Ватандан жудолликка дош бера олмайди?

Ватан. Унинг бус-бутун номи — Жон, Эътиқод, Ишқ. Фақат Ватан учун яшасанг арзийди. Фақат Ватан учун жон тиксанг қанийди!

Ватан — аждодларимизнинг мангу руҳлари яшаётган марқаду мазорларимиз. Улар бизнинг бошимиз устида бедор ва қоим тураркан, фақат Ватанни тарк этмасликка чақиради. Ватанни ташлаб кетган зотлар ортида руҳларгина эмас, мазорлар ҳам чирқирайди.

Ватан — болаларимиз бешиклар хижоби ортидан оламга ташнажон термилган осмон тоқи. Бу бешик Ватан остонасидир. Кимки бир марта ана шу бешикка беланса, Ватаннинг бир парчаси унинг жонига айланади. Бу “жоннинг жони” деб юритилади. У ҳатто жоннинг ўзи билан-да чиқиб кетмайди.

Ватан — сиз кўриб турган осмонўпар тоғлар, ям-яшил қир-адирлар, бўйчан дов-дарахтлар, зилол чашмасорлар, кўм-кўк ўтлоқлар, шовиллаган ўрмонлар, булутли осмон, саховатманд замин...

Ватан — кўзингиз ўнгида шовиллаб ётган олтинранг бугдойзор. Оналаримиз, муниса сингилларимиз каби бош эгиб турган бошоқларга бир боқинг-а. Дунёга ризқ улашиб, очни тўйдириб, бош эгиб турган бу деҳқон Ватанга бир назар ташланг.

Бу замин — **ЎЗБЕКИСТОН.**
Қутлуғ, табарруқ, муқаддас юрт!

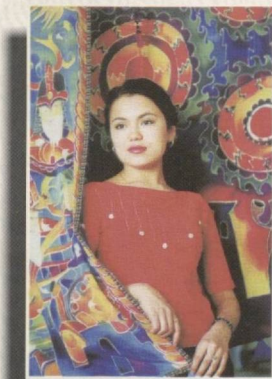
Ўзбекистон давлат Консерваториясининг
кошонаси

O'ZBEKISTON
DAVLAT KONSERVATORIYASI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING
BIRINCHI PREZIDENTI
ISLOM KARIMOV
TASHABBUSI BILAN 2002 YILDA
BUNYOD ETILDI

Скиф маликаси – Қуёшнинг қизи

Зарварак — фотосуратлар муаллифи Абдуғани ЖУМАЕВ.

Бахтиёр ГЕНЖАМУРОД

«Той-қулундай тегишган,
Талашиб эмчак эмишган...»
Нух пайғамбардан қолган юрт,
Етти иқлими олган юрт —

Ўғуздарё қирғоғида
«Етти қароқчи»дай ёнган юрт.
Оғзи бир — олтов, тўртов — тугал:
олти оға, тўрт ини,
«Қутадғу билик» қўнган юрт.

Шарқ томони Тинч уммон,
Фарб, Жануб — олам жаҳон,
Осиё бу — тегирмон,
Эдилда ун тортган юрт.

Ота ернинг тойлари
Депсиниб ойға кишнаган,
уртида қумуш совлиқни
юлдузим деб тишлаган.
Нух пайғамбар чўлиғи,
Ўғузхон отга минган юрт.

Қорда туғилган қора қулун
қора айғир бўлиб иргиса,
қирқ йигит қорда қора бўлиб,
қиз сочидай қоп-қора,
қуйруқ-ёлли бир кучоқ
Туғ кўтариб чолган юрт...

Оқ байтал

Дупур... дупур... — дупурлар...
Бойловдаги оқ байтал,
ойдин тунда дириллар.

Ойға қараб кишнайдн,
дардин уқар банда йўқ —
ийлқичи тушунмайди.

Ўғуздарё

Туқилган думи-ёли,
айғирдай қора булутлар
қутуриб иргимайди...

темирдай курак тишлар
ғижирлайди — бўзтўрғай...
чақирар оқ байтални.

Ёлғизман, ёлғизман чўлу саҳрода,
Кўза-кўза шароб кўнглим юпатмас,
Ўзимни толширдим Ҳаққа — Худога,
Елкамда иккита зилдай-зилдай тош.

Бирови қора тош — тундай қоп-қора,
Бирови оппоқ тош — тунлар илийди.
Осмонга, осмонга — юлдузларга қараб,
Юрагимда бўрилар,

бўрилар улийди!..

«Қир бошини қор олар,
Хон бошини хон олар».
Рухлари қул бандалар
Бўйни синиқ, ҳам бўлар.

«Қир бошини қор олар,
Хон бошини хон олар».
Оч қолса эланмайди,
Бировга тиланмайди
Асли аслзодалар.

«Қир бошини қор олар,
Хон бошини хон олар».
Асл қушнинг боласин
Парвози баланд бўлар,
Қаноти толмас бўлар.

«Қир бошини қор олар,
Хон бошини хон олар».
Палаги паст йигитлар
маккор бўлар, шум бўлар...
Қорни тўйса қул бўлар.

«Қир бошини қор олар,
Хон бошини хон олар».
Зоти асл йигитлар,
Юлдузи мўл Тун бўлар,
Булути йўқ Кун бўлар.

Қорақалпоқ тилидан
Рустам МУСУРМОН таржималари.

(Қисса)

«Барчасини айтолмадим,
сохилларим тор келди.
Қанча дарё бўлса кўнглим,
шунча ташна, зор келди.
Лекин кўрдим юракларга
зирқираб баҳор келди!
Мен ўзимни энди тинмас
селларга алмашаман,
Дарё билан ҳам хайрлашаман».

**Сирожиддин САЙИД,
«Тўполондарё билан
хайрлашув».**

1

Мўполонсой бўйидаги бу Арпали адирларида қанча отлар чопиб ўтди. Уюр-уюр йилқилар... Уларнинг гурас-гурас чопишлари! Улар туёғидан кўтарилган чанг карвонлари! Шу карвон ичида кўриниб қоладиган чақиндек айғир! Унинг титраб, еру кўкни титратиб кишнаши, ёлқинли кўзлари... Уюрга ноҳос яқинлашиб қолган суворига ҳам ташланиб қолиши... ва елпинган ёлида учаётган каби изига қайтиши... Яна гурас-гурас туёқ товушлари! Эҳтимол у тўполон даврлардан нишона бўлиб туёқ излари қолгандир бу яйдоқ адирларда...

Бироқ шу ерда ўтган бир отнинг қисмати яшаб келади. Овулларда, гурунгларида нақл қилинади...

Айниқса, мустақилликдан кейин отларнинг ҳам эркин кўпайиб яшашларига имкон тузилгач ва От йили довуқли бир шодлик ила кириб келган шу кунларда ўша бебаҳо, аммо бахти қаро тулпорнинг қисмати қишлоғу шаҳарларда ҳам тез-тез тилга олинадиган бўлиб қолди...

2

Аслида у селда оқиб келган эди. Атрофни сассик каврақнинг ҳиди тўтиб кетган, ҳаво тунд — булутлар пастлашиб сузишар, Тўполонни тўлдирган бўтана даҳшат ила ҳайқириб, тошиб, кўпириб келар экан, қандайдир тирик, афсонавий махлуққа ўхшар эди. Аммо ҳар қандай даҳшатли жонзотнинг ҳам тўхтама бўлади, унга-бунга эътибори, сукутию ҳамласи бўлади. Бу даҳшат эса фақат ҳамладан иборат эди: тўсиқ нима — билмайди, фақат олға-олға босади, янчади, ошиб кетади.

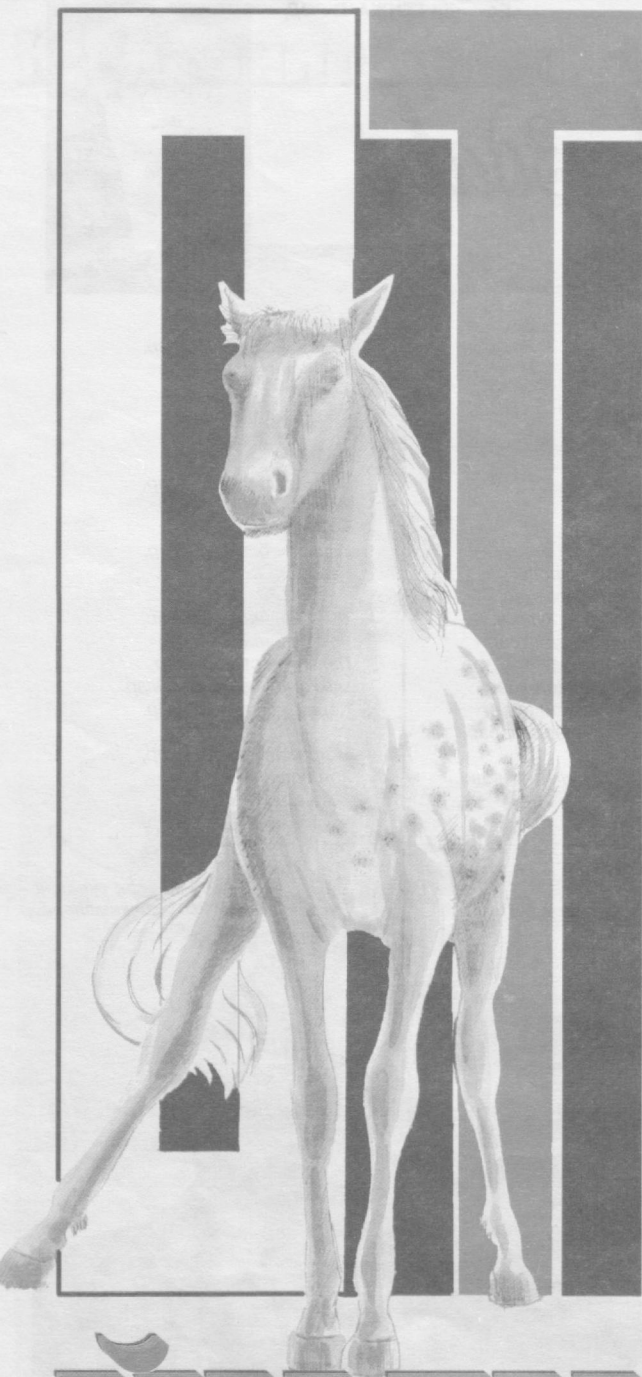
Қирғоқдаги одамлар қунишиб, кичрайиб, бу мислсиз ёвуз куч қаршисида ожиз бир жониворлар каби туришар эди.

Бу манзилда ҳар йили авжи кўкламда аҳвол шу эди: селлар келар, одамлар томошага чиқишар, кейин селнинг шаҳди пасайиб, ортида — бошланган жойларида думи узилганидан кейин, ҳалойиқ тикланиб, аллақандай йирикланиб ва ўз қадрини биладиган одамларга айланиб, уй-уйига тарқалар эди.

Қирғоқ бўйида қолганлар эса мадори кетган селнинг ўлжаларини излашга, топишга тушишар эди. О, саёз сувлоқларда нималар қолмаган бўлар эди!..

Ўшандаги сел қуни...

...Гижингтой шовва устида кўринди-ю, зум ўтмай

йили

куидаги гирдобдан боши чикди. Ха, унинг бутун танаси сув остида бўлиб, бошию кулоқлари чиқиб турар, кўзлари... кўзлари эса косасидан портлагудек бўлиб кетган эди.

У ийримда бир неча бор чирпирак бўлиб айлангач, бериорқдан шўнгиб чикди-ю, соҳилга талпина бошлади. Шунда сув ёқасида турган одамларга жон кириб, улар ҳам тойчоққа талпингудек бўлиб, олға силжишди. Тойчоқ келди-келди ва сув зарби-ла қумлоққа отилиб чиққани чоғ рўпарасида турган Назар қассоб унинг бўйнидан маҳкам кучоқлаб олди. Тойчоқ сапчиди, ёмғирдан қутилиб, қорға тутилгандек ҳар ёнга ўзини урди ва ёнбоши билан йиқилди.

Ана шунда жон таслим қилаётгандек оёқ қоқаётган жониворнинг суврати яққол намоён бўлди: ҳа, у ола тойчоқ эди. Ха, уни чипор дейиш ҳам мумкин эди. Ва бу ажабтовур киёфаси-ла одамларга номаълум бўлган тоғ ҳайвонининг боласидир, деб ўйлаш-да мумкин эди. Илло бундай кўримли зот бу атрофларда йўқ, аммо «чипор, Бойчипор» деган сўзлар бор эди, албатта.

Шунинг учун бу тирик мўъжизани кўргали одамлар даврани тобора тор олиб кела бошлади.

Назар қассоб эса чакмонининг устидану остидан боғланган тўртта белбоғидан бирини ҳам ечиб олишга эви келмай гингшир, сўкинар экан, унинг орқасидаги ясси қояда турган барваста зот Берди Қора ёнидаги укаси Носирга буюрди:

— Туш. Тойни боғлаб ол!

Носир пастга тушиб, тойнинг почасидан ушлаши ҳамон қассоб ўшқариб берди:

— Ҳа? Қўлингди торт!

— Сен бўшат уни, — деди орқадан Берди Қора.

Қассоб бошини буриб, тепасида қузгундай бўлиб турган милиция бошлигини кўрди.

— Э, начайлик бобо, инсоф қилинг. Бу — менинг насибам-ку! — деди қассоб.

— Сен насибангни ҳар куни олиб турибсан, — зугум қилиб уқтирди милисалар бошлиги. — Ҳа, тонасанми муштай куйруқни осиб қўйиб, эчки гўштини қўй эти, деб сотаётганинга? Сенда инсоф йўқ. Ҳалиям биз панжа орасидан қараймиз сенга. Халқимиз ҳам қўймижоз... Йўғасам, сенинг жойинг бу ерларда эмас!

Қассобнинг қўлидан чиқиб кетган той Носир полвоннинг кучоғига тушди.

— Кетдик, — деди Бўри Қора ва қассобга ҳам марҳамат қилди:

— Сен ҳаромхўр шу ерда қол. Ҳадемай қумлоқда балиқ сероб бўлиб қолади. Тутиб обориб, пишириб е. Луқманг ҳалол бўлади, мусулмон. Хайр эса, элдошлар, бизнинг томоша битди.

Носир полвон тойнинг оёқларини бир зумда кулуклаб боғлаб, қўтариб олган эди.

Ака-ука кетишди.

Орқаларида уларнинг гаплари қолди:

— Зўр-да, зўр-е шу Берди Қора!

— Тантилигиям бор баччағарнинг.

— Тоймисан той экан-да. Тарбия қилса бир аломат от чиқар-ов... Лекин Берди ака отга унчалик ишқибоз эмас-а?

— Кўпқарига кирмайди-да, кўранинг атрофини олиб юради.

— Буниям бир гашти бор-да, Бўталоқ!

— Мени куйдирди-я, мусулмонлар. Нақд молимни насиға обкетди. Мен бу тойни сўймас эдим. Йўқ, сўймас эдим. Боқиб-бовлиб... Ваҳ, шу той сенинг бошингга етсин-а, қаззоб!

Шукур Холмирза
эътиқодича: —
адабиёт улмайди,
аксинча у улган
рухларни
тирилтиради.

— Ундай деманг-э, Назар ака. Битта той экан-ку... Бунинг устига селда келди. Юраги ёрилиб кетган бўлса, эртагача етмайди.

— Етса-чи?

— Етса, тулпор бўлади-да, оға. Бу нав зот ҳақида эшитганимиз. Бойчибор авлодидан.

— Ў-ў, бор эканда-я...

— Қандингни ур, Бўри Қора.

3

Бўри Қоранинг томорқаси қишлоқ четида — адирни чўрт кесиб, текислаб, тому тош курган: болохона, такхона, ошхона, тандирхона... Чорбоғ этагида ҳам «хона»лари кўп: омборхона, оғилхона, ҳожатхона.

Гараж ҳам ўша ерда. Бу қатордаги хоналар боғдан пастда бўлиб, томларини боғ ила туташ дейиш мумкин. Қатор кетган ертўлалар дейверинг. Аммо-лекин мелиса бошлигининг боғчаси обод: қора анжирдан тортиб хурмогача бор. Ери ҳам бирон гектардан ошадики, қишин-ёзин ям-яшил бўлиб туради: йўнғичқа экади-да. Қиртишлаб ўриб турилса, жонивор қаримас экан.

Хўш, қорамолдан фалон бош, ушоқ молдан пистон бош. От, эшак. Фақат тўяси йўқ, холос.

Бу жониворларнинг сут берадиган, гўшт бўладиганлари шу ерда. Буларнинг элликлаб-юзлаб шериклари шимолдаги Керага тоғларида — давлатнинг молини боқиб юрган чўпону подачиларнинг қўлида. Нафсиламри, райондаги бошқа бошлиқларнинг ҳам мол-холлари тоғда давлатникига араллашиб юради. Саноқ муддати келганда, давлатники саналади. Санов ўтгач — эгасиники. Давлатники қроғозда қолаверади. Раҳбарларнинг бари бу ҳолни яхши билишади ва бир-бирининг мушугини пишт демайди. Қисқаси, Бўри Қора тумандаги бадавлат одамлардан бири. Холбуки, у бир замонлар оддий молбоқарнинг ягона ўғли эди...

Айтиш мумкинки, Бўри Қоранинг ҳаётда армони йўқ эди. Аммо қаттиққўлиги ва шафқатсизлиги туфайли уни деярли район аҳли хушламас эди. Тўғри, унинг баъзида қилиб турадиган тантилиқларини тан олишар, яхши баҳолашар эди. Аммо шу баҳони берганлар ҳам ичларида ундан ҳайиқиб туришарди.

Бўри Қорага халқнинг ўзидан ҳайиқиб туриши ёқарди, албатта: бир гапинг икки бўлмаса — яхши-да. Амринг вожиб бўлиб турса, бунга нима етсин!

Бироқ баъзида Бўри Қора ўқсиниб ҳам қоларди: энг яқин хизматчилари ҳам ундан сир яширар, у билан ҳеч бири дардлашмас эди... Тўғри, Бўри Қоранинг вилоят марказида

институт ректори бўлиб ишлаётган ёшлик қадрдони бор эди. Лекин, «Туя — бир танга, қани бир танга?» деганларидек йироқдаги қуйруқ эди у.

4

Бўри Қора шу тобда гаражида; бурчакда қизил «Москвич»и қантариг турар, устини аллақачон бир энлик чанг босиб кетган, илло уни минишга эҳтиёж йўқ: машинани шунчаки бисот, деб олиб қўйган эди. Ўғиллари эса вилоят марказида ва турли туманларда: ўзларига тўқ, дуруст-дуруст ишларнинг бошини тутиб кетишган...

«Москвич»дан беридаги кенгишликда ҳам икки-уч машина сифар эди. Лекин бўш ётарди кўпинча. Бугун эса, аниқроғи, ҳали келтирилган янги улов — чипор тойчоқ шу ерни гўёки банд этган эди. Носир уни нари-беридан харилар билан тўсиб, ўртада пайдо бўлган кўрачага қўйиб юборган эди.

Тойчоқ олдиниға озошликка чиққандек талпиниб, ҳар тарафга ирғишлади, мадорсизликдан йиқилди. Яна туриб қаёққадир қочмоқчи бўлди, яна тўсиққа урилиб мункиди ва, ниҳоят, ётибгина қолди. У ёмон хансирар, ёлқинли кўзлари ҳамон хонасидан портлаб кетгудай аланглр ва бурнидан жиндак-жиндак қон сизар эди.

Бўри Қора кўранинг девор томонида қуруқ ерга бир парча тахтани қўйиб, тиззаларининг кўзига эса қўлларини тираб ўтирибди. Кўзи анову жониворда. Носир акасидан пойғароқда чўнқайиб олган, гоҳо туриб гараж томини кўтариб турган четки устунга суянади. Том баланд, баланд қилиб ёпилган, илло жуда катта юк ортган «БелАЗ»лар ҳам кириши ҳисобга олинган-да.

Бўри Қора тойчоққа термулиб ўтираркан, унга аллақандай раҳми келиб кетди.

Бу унинг учун янги туйғу бўлгани боис ўзи роҳатланди ҳам, жилмайди ҳатто.

— Эй, Носир, — деди бир замон. — Шўйтиб ўтираберамизми? Бунинг ҳеч балони емаяпти-ку?

Дарвоқе, тойчоқнинг олдига беда ҳам, сомон ҳам сочилган. Бир карсонда арпа ҳам бор эди. Тўғри, тойчоқ буларни топтап ташлаган... Энди ҳорғин, тақдирга тан бергандек мўлтираб ётарди: ҳа-ҳа, мўлтираган кўзларида ҳамон ёлқинли нур ва барча нарсга ётлик бор эди... Жонивор шу ётишда ҳам гўзал эди: нималаридир қор қоплонини ҳам эслатар, нималаридир япалоққушнинг ола-була қанотларини эсга туширарди. Ҳа, ажабтовур бир хилкат эди бу.

— Нима қил дейсиз? —деб сўради Носир. — Бориб Умар синчини обкелайми?

— Э, шундай қил, бўйингдан! — деб юборди Бўри Қора. —

Буни оёққа қўйиб, мол қилиб олмасак, увол бўлади. Қара, қандай чиройли... Бизга қарамлиги кўзларидан билиниб турибди. Кўряпанми? Қизиқ бу! Бизни ёмон кўради. Лекин биздан бошқа халоскори йўқлигиниям билмайди... Шунини билиши керак...

— Ў, зўр гаплар айтдингиз, — деб Носир кўранинг девор томонидан тепага чикди. — Уйда бўласизми?

— Уйда.

5

Умар синчи паканагина, литракина чол эди. Нима боло бўлганки, Алпомишнинг отини мактоб қўйиб, мукофотига кўзи

Суратларни Комил ЖОНТОВЕВ чизган.

ўйилган қалмоқ синчидек Умарбой ҳам ғирт кўса эди. Лекин бўйни калталиги учун салқилиниб қолган бақбакаси кўринмас, шунинг учун уни хушрўй чол, дейиш ҳам мумкин эди.

Албатта, у ўз касбининг пири, илло йилқичидан чиққан, сайислик ҳам қилган, кўпқаричи ҳам бўлган, оқибат, оёғи синчи шу бўйни битиб қолгани учун оқсаб юрар ва синчиликни касб қилган эди. Синчилардан Умарбойнинг яна бир фарқи — чол отга ўта меҳрибон, отбозларни эса ундан ҳам яхши кўрар эди.

— Э, э, ё бисмилло, начайлик бобо, — деб кўшқўллаб кўришди синчи. — Носирбойни овора қибсиз, катта. Ўзим келиб, шу гижингтойни кўриб кетмокчи эдим. Довруғи етди-да бизнинг қулоқларга ҳам.

— Ҳим, хуш кебсиз, хуш кебсиз, Умар ака. Хўш, олдин чой-пой ичасизми ё...

— О, айланаб кетай, каттажон. Олдин уни кўрамыз-да. Шуни деб келган бўлсак. Чой қочиб кетмас.

— Қани, тортинг эса. Ху тубанда ётибди.

— Ўзингиз, ўзингиз тортинг... Ҳе, раҳмат. Аммо-лекин бонғиям бог қилибсиз-да, каттажон. Йўнғичқаям сероб экан... Улар уй томондан кўча деворини ёқалаб боришарди. Гараж тепасига етишлари ҳамон синчининг навқирон йигитникидек ўқир кўзлари олачипор тойчоққа қадалди-қолди.

— Шу, шу-шу, — деб пичирлар эди у.

— Нима, шу? — деб қарийб ўдағайлади уй эгаси.

— Шу. Бойчиборнинг зотидан-да, — деди қария мўъжазгина бўлиб. — Лекин бунга қайтиб етказишган экан... Йўқ, бунинг отаси бўлганда, зотиям бўлар эди. Бу бир чиқиб қолган. — Кейин қиҳ-қиҳлаб кулиб, кўрага силжиб тушди. — Авлодида бор экан-да чиборлардан. Бор экан! Етти авлоддан кейин ҳам суяк сурар одати бор буларнинг... Одамдаям шундай-ку? Тўғрими?

— Сиз ановунга қаранг. Нимага у ҳеч нарса емаяпти. Ичи ичига қапишиб кетган. Одамнинг раҳми келади.

— Ҳозир, ҳозир... — чол баттар пасайиб тойчоққа яқинлашар экан, той тура солиб, тўсиққа сапчиди. Яна урилиб, қайтиб йиқилди. — Ҳай, жонивор-а, ҳай-ҳай... Тоза асов экан бу! Ҳа-а, шу асовлиги тўфайли уюридан айрилган. Бу кўп ҳосиятли от бўлади, катта! Мени айтди дерсиз. Фақат бунинг парваришига...

— Маслаҳатни кейин берасиз. Бу нимага ҳеч нарса емаяпти?

— Ҳозир, ҳозир... — чол ерга тикилиб нималарнидир ҳўп излади. Ниҳоят, Носирга:

— Шуни бир ушланг. Оғзини кўрай, — деди.

Полвон бемалол бориб, иргишлашга тушган тойчоқни таппа ушлаб, синчига рўпара қилди.

Чол унинг жағларини очиб, оғзини ҳидлаб кўрди. Кейин тишларида тикилди-да, ғамгин тортиб Бўри Қорага кулимсиради.

— Бунингиз ё кечаги кунда ёки ўтган куни сутдан айрилган, — деди. — Сиз бунга беда билан сомон тутибсиз... Бўлмайти, катта.

— Нима қилай? Нима ейди бу?

— Ҳар ҳолда бутилкадаги сутдан эмдирмассиз? — дея табассум қилди чол.

— Хўш?!

— Қовдон керак бунга, қовдон.

— Қовдонингиз нима у?

— Э, ўзингиз ҳам от минасиз-ку, катта. Наҳотки...

— Билмайман-билмайман. Отнияман мана бу Носир миниб юради... Менинг автоуловларим кўп.

— Эса, қовдон сизда йўқ... Кунжут борми, кунжут?

— Кунжут? — Бўри Қора укасига қаради.

— Зиғир бўлса керак. Кунжут... новвойларда бўлмаса, бу

ерда йўқ дейман. Яна янгамдан бир сўрай...

— Сўра, топ. Эй, шошма, анови мошинанинг бағажида иккита кичкина кресло бор. Опке шуни... Мана шу ерга қўй...

Носир полвон қўтаниннг у тарафдаги четанидан ошар экан, тойчоқ турган еридан жилмай уни кузатар, Бўри Қоранинг назарида, ҳеч бўлмаса яна бир ҳаракат қилиши лозим эди.

— Сенга ўрганипти дейман-ов, Носир? — деб гап қотди укасининг ортидан.

— Ўрганади-ўрганади. Ёш нарса-да, бу, — деб Носир учун жавоб берди синчи ва ёнида девдек бўлиб турган милиция бошлиғига пастдан кичкина бўлиб қаради. — Каттажон, эсингизда тутинг. Зинҳор-базинҳор молингизга... бу етимчага биров ем бермасин. Сувния, кунжутния ўзингиз беринг... Э, дарвоқе, анову йўнғичқанинг гулини ҳам яхши кўради бу! Шундан юлиб-юлиб келтириб беринг. Ўзингиз... Шунда сизга тамом ўрганиб қолади. Вафодор бўлади... Ҳе, бу тур отларнинг довруғи Догистонга кетган, каттажон. Ўзингиздан қолар гап йўқ, Хурушчов замонида отларимизга қирон келди. «От хусусий мулк» деб қийратди-е, қийратди... Бари гўштга кетди...

— Эсимда. Жуда хато иш бўлган-да шу иш, — деди Бўри Қора жиддийлик билан.

— Аста айтасизми, каттажон.

6

Синчи бир олам маслаҳатни бериб ва ҳафтада бир хабар олишга-да ваъда қилиб, чойга ўтирмай кетди. Тўғри, катта қафтига кистирган ақчани қайтармади. Носир ҳам кетди уйини қоралаб...

Тойчоқ ҳамон ем эмас эди. Яъни, олдида тўкиб қўйилган бир дўппи кунжутни гоҳо ҳидлаган бўлар ва яна онасининг биқинида ётгандек ҳолатда ғужанак бўлиб ётар ва энди ёлқини сўниброк қолиб, хотиржам топган йирик кўзларини қаршисида гумбаздек бўлиб ўтирган эгаси бўлмиш Бўри Қорадан узмас эди. Тавба, қандайдир даражада (Аллоҳ кечирсин, ҳаромни ҳалолга ўхшатганимиз учун) вафодор този итни эслатар, кўчадан эшитилган ҳар қандай шарпага ҳам қулоқларини чимириб қараши-да ўша махлуқнинг ҳушёрлигини эсга соларди.

Бўри Қора аслида иши зиқ-тиқиланч одам эди: тўғри, хоҳласа — иши кўп, хоҳламаса — бекорчи касби эди: ахир, у кимсан, Бўри Қора! Бу одамнинг бу тойчоқ бошида узок қолишига илқинжи сабаб — унга жуда ачинаётгани бўлса, иккинчи муҳим сабаби — ниятига етишолмаётгани, яъни қандайдир тилсиз жониворни раъйига туширолмаётгани эди.

У кўпинча нос отар, баъзан сигарет ҳам чекар эди. Кўп чекди, жуда кўп. Оғзи бемаза бўлиб кетди. Носи қолмагани учун ўрнидан турди-ю, олға интилганини билмай қолди. Тойчоқ ҳам ўрнидан туролди, холос. Бўри Қора унинг бўйнидан ғиппа ушлаб ва кўлтиқлаб, оғзини йириб очди-да, анови қўли билан жағларини тутиб туриб, буниси ила кунжутдан олиб, тойчоқнинг ҳалқумига ташлади. Яна бир ҳовучни ташлагач, тойчани қўйворди. Гижингтой бирдан қиҳ-қиҳлаб ортига сапчиди. Яна кўзлари дўлайиб кетди. Аммо бурчакка бориб туриб қолди-да, тамшана бошлади.

Бўри Қоранинг кўзи олдида оғзидагини еди... Милиция бошлиғининг боши осмонларга етди: ҳа, зулум керак, зуғум керак... молга ҳам. У яна кунжутдан ҳовучида олиб, тойчоқ сари юрди. Тойча бурчакда қисилиб тураркан, Бўри Қора унинг бўйнидан яна қучиб олди-да, кунжутни тумшугига тутган эди, тойчоқ лабларини қимирлатиб... ея бошлади. Бу — Бўри Қоранинг илк ғалабаси эди.

(Давоми келгуси сонларда.)

Либослар ~ гузаллик калити

Аёл бор жойда нафосат бор. У чин маънода гузаллик тимсолидир. Шу ўринда таъкидлаш керакки, муносиб либос аёл ҳуснига ҳусн қўшиб, хушбичимликни таъминлайди. Бу йилда аёлларимизга оқ, қора, қизил, кўк рангли либослар тавсия этилади. Байрам тантаналарида тилла рангли либослар, шунингдек, қора рангли либослар билан турли кумуш тақинчоқлар тақиш аёлга кўрк беради. Оқ рангдаги кофта, костюм ва кўйлақлар ҳам, ишонамизки, азиз ва гузал аёлларнинг чиройига чирой қўшади.

Сиз суратларда куриб турган гузаллар Япония аёлларидир. Япон халқи азалдан нозик дидли, либос танлашда ҳам кўп жиҳатларга эътибор беради. Японлар бир даста қоғоздан ҳам гаройиб нарсалар ясай олишини бутун дунё билади. Ҳозирги кунларда япон модельерлари чит газламадан ва жузли матолардан ажойиб либослар тикмоқдалар. Айни кунларда кунчиқар мамлакатда аёллар мана шундай бичимдаги либосларни киймоқда. Сумкалар, белбоғлар ва оёқ кийимларнинг ранглари бир-бирига мутаносиб, бир-бирини тулдиради. Зеро, ранглар ҳар бир инсон руҳиятига таъсир этади.

Ярашганини танланг!

Инсон қанчалик кўп яшар экан, шунчалик кўп нарсани кўради ва ҳаётдан кўп нарсани ўрганади, турли одамларга ҳамда турли фикрларга дуч келиб, кўрган-билганлари асосида қандайдир хулосалар ясайди. Вазият талаби билан бир ажримга келишда икки нарсага — онгимиз ва ҳис-иштиёқимизга суянамиз. Шуниси қизиқки, айниқса, ёшликда, онгу тафаккуримиздан ҳам кўпроқ бизни амалий ҳаракатга ундайдиган нарсаси ҳис-иштиёқимиздир.

Мен ҳам инсон сифатида бундан истисно эмасман. Лекин болалигимданоқ мени «огир карвон», «шошмайди», «боқибега» дейишарди. Ҳаётнинг энг кескин ва мушкул дақиқаларида ҳам мен шошмас эдим, ишни пишиқ ўйлаб бажаришга интилардим. Масалан, арқонни тугун қилиб боғлаётганда тугуннинг қаттиқ бўлишини эмас, балки шу тугунни кейинчалик қандай қилиб қийналмасдан ечишни ўйлардим. Шуни ҳозир ўйламасам, кейин қийналиб қоламан, дердим. Шошмаслик одатимни тугмас хислатим деб биламан. Балки, бу одатим ҳалқимизда бор одатларнинг муайян кўринишидир. Ота-боболаримиз айтдилар-ку: «Андишали бўл; ўйлаб иш қил», «етти ўлчаб бир кес», «аввал ўйла, кейин сўйла» ва ҳоказо.

Ҳалқимизнинг, катталарнинг бу насиҳат-ўғитлари миямга йиллар сайин секин-секин жойлашган. Табиийки, ёшлик йилларида бу ўғит-насиҳатларнинг бирини билардик, бирини билмасдик, баъзиларини билсак ҳам ё эътибор бермасдик ёки туншумасдик, қадрига етмасдик.

Ана шундай ёшлик йилларида мен инсоният тарихида бўлиб ўтган энг катта қиргин урушнинг қанғалида эдим. Жангларнинг бирида огир ярадор бўлдим. Душман мергани узган портловчи ўқ менинг ўпкаمنى

ёриб, қовурғаларимни синдириб кетган эди. Одатда бундай жароҳатдан сўнг ярадор ҳаётдан кўз юмади. Аммо Яратганнинг амри билан мен тирик қолдим. Госпиталда даволаниб бўлганимдан сўнг, ҳозирги тил билан айтганда, реабилитация учун мен каби кўкрагидан ўқ еган зобитлар қатори бир ойма қишлоққа жўнатишди, бир украин оиласига жойлаштиришди. Ҳавоси тоза, табиати кўркам қишлоқда анча ўзимни эплаб олдим-да, одатим бўйича ўқиш учун китоб, журнал, газеталар қидира бошладим. Менинг китобларга қизиқишим ва иштиёқимни кўрган ўй эгалари «Сен ҳар бир хонадонга кириб, чордоқ-болохоналардаги китобларни кўришга рухсат сўрагин. Болохоналарда китоблар, даста-даста журнал ва газеталар қаровсиз ётибди», дейишди. Мен уларнинг маслаҳати билан иш кўрдим-да, китоблардан, журналлардан иборат янги дунё очдим. Ҳар куни эрталабдан кечгача турли оилаларнинг болохоналаридаги қанг босиб ётган китоблар, журналларни ўқишга киришиб кетдим.

Мен билан бирга келган бошқа ўн тўрт зобит эса ҳар куни меҳмондорчилик, хурсандчилик, ўйин-кулги билан овора эдилар...

Кунлардан бир куни қишлоқнинг икки журъатли ва шаддоқ қиз-жувони мени чордоқ-болохоналардан бирида қидириб топиб: «Уртоқ лейтенант! Биз қишлоқ қиз-жувонлари номидан келдик. Китоб-журнал ўқилишини ташлаб, бизнинг даврамизга қўшилишингизни талаб қиламиз!» — дейишди. Бу иккала гўзалнинг вазоҳати шундай эдики, менинг «кўп» дейишдан бошқа иложим қолмади. «Биз сизга муносиб, истараси иссиқ, қадди-баста келишган, ўқимишли, мактабимизда урушгача мусика ва ашула дарсини берган Наташа деган қизни топиб қўйдик. У сизни кечкурун даврамизда кутади», — дейишди улар.

Билдимки, мен қармоққа тушдим. Энди умумдавра талаб-тартибларига бўйсунганим керак. Кечкурун белгиланган хонадон-

(Давоми 25-бетда.)

Инсон яшаб турган жой, унинг ҳавоси — иқлим, табиатининг турли хил таъсирчан восталари тўғрисида келмаслигидан нафас йўллари яллиғланиб,

АСТМАНИНГ ХОЛАКИ ДАВОСИ

ўпқада ва бошқа аъзоларда балғамга ўхшаш хизмларнинг йиғилиб, нафас йўлларида беркитиб қўйиши нафас қисилишига олиб келади. Ибн Сино ва болгариялик шифокор Ванганинг фикрича, астманинг келиб чиқишига сабаб киши терлаб чарчаган пайтда совуқ сув ичиб қўйишида экан.

Касалликнинг асосий белгилари. Бронхиал астма касаллигида чаплаган беморнинг вақти-вақти билан нафаси қисилади, ҳаво олиши қийинлашиб, бўғилади. Кўпинча касаллик кечаси хуруж қилади, у давомида сўрғатда беморни азоблайди. Бу касалликнинг асосий белгилари тез-тез нафас олиш, ҳансирати, тер босиб, нафас етишмаслиги сабабли безовталаниш, баъзан эса лаблар ва тириқларнинг қўқариши, юрак уришининг тезлашувида кўринади. Кўпинча астма хуружи бошланганидан аввал йўтали, бурун ва томоқнинг қаттиқ қичиши ва ачиши, ҳодолан топиши белгилари сезилади. Хуруж жобайида оз миқдорда оқ қўпик ҳоли сарғиш балғам тушигач, бемор бир оз енгил тортади. Бемор оғир аҳволга тушиб қолмаслиги учун юқорида айтилган касаллик аломатлари сезила бошлаши биланоқ шифо восталари қўлланилиши зарур.

«Гулистон» шифохонаси

Даволаш усуллари. Астма касаллигида даво сифатида қуйида шифобахш ноз-нематларнинг алоҳида-алоҳида таъсирини ва уларнинг ишлатиш усулларини келтираемиз.

Пиёз. Тухумдан каттароқ битта пиёз тозалаб, қирғичнинг капта тешикча-ларидан ўтказиб ёки пичоқда тўғираб, бир қосага солинади, сўнг дарҳол қоса атрофи газзол мато билан ўралади. Ўртаси очик бўлиши керак, ана шу очик жойга бурун билан оғзини қўйиб 5 дақиқа бурун билан, 5 дақиқа оғиз билан чуқур-чуқур нафас олиши керак бўлади. Нафасни бурун билан олиб, оғиз билан чиқариш, оғиз билан олганда бурун билан нафас чиқариш керак. Пиёз бурундаги, бронхдаги яллиғланишни секин-аста йўқотади, тез-тез шашоқлашнинг олди олинади ва йўша заҳотиёқ нафас олиш бирмунча яхшиланади. Бу муолажани касаллик оғир бўлса, биринчи 10 кунда уч маҳал овқатдан олдин, иккинчи 10 кунликда кунига икки маҳалдан наҳорда ва кечкурун уйқудан олдин бажарилади. Учинчи 10 кунликда бир маҳал кечкурун ётишдан олдин бажарилади. Иккинчи ойдан бошлаб ҳар куни бир маротабадан шу усул қўлланиш тўғрисида, ўпканинг юқори нафас қисқариш, бронхлар яллиғланиши кетиб нафас олиш яхшиланади ва бемор тезда шифо топади.

Шукр ЭРГАШЕВ
тайёрлади.

Qaysidir mamlakatda, qaysidir saltanatda, shundoqqina Qizil dengizning chetrog'ida kimsasiz orol qad ko'tarib turardi. Orola bir fors yashardi. Forsning alomat popog'i bor edi. Quyosh nurida quyoshday yaltirardi. Ana shu popoq, bitta pichoq va tandir-o'choq — forsning bor-yo'q boyligi shulardan iborat bo'lib, sizning tandir-o'choqqa qo'l tekizishga haqqingiz yo'q edi.

Bir safar fors mayiz, un, suv, suv idish, yana har xil narsalarni bir joyga yig'di va hammasini bir-biriga qorib, xamir qildi va elakday keladigan sehirli pishiriq hozirladiki, uzunligi yigirma santimetr, qalinligi o'ttiz santimetr kelardi. So'ng uni tandir-o'choqqa yopdi, demak bu o'choqning oldiga borish unga mumkin edi. Shunday qilib, u o'zi hozirlagan pishiriqni tandir-o'choqqa yopdi. U qip-qizil bo'lib pishdi va butun atrofga ishtaha qo'zg'aydigan mazali hid taraldi. Ammo fors endigina og'iz ochib, pishiriqni totib ko'raman deganda, qarasaki, bir karkidon kelyapti. Karkidonning burni shoxli, ko'zlari cho'chqako'z, qiliqlari juda yoqimsiz edi.

U paytlarda karkidonning terisi sip-silliq, bironta ham osilgan-solingan, qarimsiq joyi yo'q edi. Ko'rinishi xuddi bir o'yinchoqqa o'xshab ketardi, turgan gapki, yirik o'yinchoqqa o'xshardi. Harqalay, karkidonlar hozir ham, ilgari ham tarbiyasiz edilar, kelgusida ham shunday bo'lib qoladilar.

Karkidon kela solib:

— O'hm! — dedi.

Shunda fors pishiriqni tashlab qochdi, xurmo daraxtiga tarmashdi, bir zunda qir uchiga chiqib ketdi; boshida popog'i bor edi va popoq quyosh nurida quyoshday yaltirardi.

Karkidon kelib, tumshug'ini tandir-o'choqqa tiqdi, shunda tandir-o'choq ag'darildi-yu, ichidagi pishiriq qumloq bo'ylab dumalab ketdi. Karkidon pishiriqni shoxi bilan bir turtib, yeya boshladi. Uni pok-pokiza tushirib bo'lgandan keyin, kimsasiz sahroga qarab yo'l oldi.

Redyard KIPLING

Karkidonga g'ijim-g'ijim teri qayoqdan kelgan?

Shunda fors daraxtdan tushdi, tandir-o'choqni oyoqqa turg'azib qo'ydi va ichida:

— Kimki yemakni shox ila titgay,

O'z terisin badbu-rush etgay, — deb yomon duo o'qidi.

Eh, bu so'z bekorga aytilmagan edi!

Oradan besh hafta o'tdi-yu, Qizil dengizga issiq kunlar keldi, har kim egnidan keyini birmabir yechib tashlay boshladi. Fors popog'ini yechdi. Karkidon terisini yechib yelkasiga tashlab oldi va

Suratlarini Temur SALOHOV chizgan

cho'milishga ketdi. U paytlarda karkidonning terisi tugmalik, qorni tomonidan tugmalanar, xohlagan paytida yechib olsa bo'ladigan teri edi.

Karkidon forsni uchratib qolganda, uning pishirig'i to'g'risida hech nima demadi. U bir dumalanib oldi-da, to'g'ri borib suvga tushdi va burnidan ko'piklar chiqara boshladi, terisini esa sohilida qoldirgan edi.

Fors shu yerdan o'tayotib, qarasa, bir teri yotibdi. U ayyorlarcha iljayib qo'ydi: bir hihiladi, ikki hihiladi, uchinchi gal esa qo'llarini bir-biriga ishqalab, terining atrofida gir aylanib raqsga tushdi.

Shundan so'ng o'zi yashab turgan joyga qarab yugurdi, pishiriqdan to'kilib qolgan ushoqlarni terib, popog'ini to'latdi. Forsning o'zi pishiriq pishirib yeganda hech qachon to'kilgan ushoqlarni supurib tashlamas edi. Ushoqlarni terib kelgach, terini olib dasturxunday yozdi-da, uni boshdan-oyoq qotib ketgan, qattiq-quruq, tikonday ushoqlar bilan to'latdi. Shundan keyin o'sha baland xurmo daraxtiga chiqib oldi va karkidonning suvdan chiqib kelishini hamda terisini shosha-pisha kiyib olishini kutib o'tirdi.

Karkidon terini kiydi. Uchala tugmasini ham qadadi, shu zahoti ushoqlar uning badanini tilla boshladi; odam o'rni yotganda tagida ushoqlar yotsa, vujudi tilinib, bezovta bo'lgani kabi, karkidon ham eti tilinib bezovta bo'lardi. U qashinmoqchi bo'lar, ammo bundan ahvoli battar yomonlashardi. U o'zini tappa yerga tashladi, yerda u yoq-bu yoqqa dumalandi, ana dumalandi, mana dumalandi, yana dumalandi, ammo dumalagan sari ushoqlar uni battar qiynardi — holi yanayam yomonroq bo'laverdi, yomonroq bo'laverdi, yomonroq bo'laverdi. Karkidon xurmo daraxtiga tashlandi unga ishqalana boshladi, ana ishqalandi, mana ishqalandi, yana ishqalandi. U shu qadar uzoq ishqalandiki, ishqalanishdan terisi g'ijim-g'ijim bo'lib ketdi, ayniqsa, yelkalari ustida va qornida bu g'ijim-g'ijimlar osilib-solinib qoldi, oldingi tugmalari uchib ketibmi, tanasiga singib ketibmi, allaqachon g'oyib bo'lgandi. Keyin ishqalanishdan oyoqlarida ham g'ijim-g'ijim ajinlar osilib qoldi. Bu hol karkidonning fe'l-atvorini, tabiatini ham buzdi, ammo shundan keyin ham ushoqlar azobidan qutilmadi. Ushoqlar uning terisi tagida qolib ketdi va uni har qachongidan yomonroq timdalardi. Keyin timdalangan, asabiylashgan karkidon uyiga qarab ketdi.

O'shandan buyon to hozirgi kungacha har karkidonning terisida juda ham qalin-qalin ajinlar bor, o'zlari ham juda yaramas fe'l-atvorli bo'lib qolishgan, terisining orqasida o'sha pishiriqning ushoqlari bo'lgani uchun shunday bo'lib qolgan.

Fors esa xurmodan tushib, quyoshda rosa yiltiraydigan popog'ini bostirib kiyib, u yerdan Orotavo, Anantaroning pokiza vodiylari va Sokut botqoqlari tomonga kirib ketdi.

Ruschadan
Miraziz A'ZAM tarjimasi

Не ажаб...

Не ажаб, ҳарён мени Мажнун
бошида ёралар,
Баски, ёғди устига атфол элидин
хоралар.

Оразинг атрофида гўлдуру
қўрунган, эй пари,
Ё қамар даврида саф тортиб
турур сайёралар.

Хар қуюн гўёки бир саргашта
ошиқ гардидур,
Баски, туфроғ ўлди ишқинг
даштида оворалар.

Онглаким, аҳбоби кўнглумда
меҳмон этмишам,

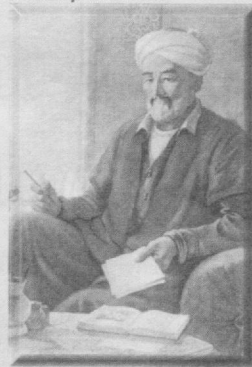
Итларинг оғзида гар кўрсанг
бағирдин поралар.

Анда Мажнунман, буён Лайли,
сан этжак ижтимоъ,
Бир тараф девоналар,
бир ён пари рухсоралар.

Хонақоҳ вақфи сўйин ичмаслар,
эй шайх, англагил,
Гар хумор ўлса фано
дайридаги майхоралар.

Эй Навоий, ишқ аро ўлмактин ўзга
чора йўқ,
Бас, ғалат бўлмай, демек ушшоқни
бечоралар.

Алишер НАВОЙИ

(Давоми. Боши 23-бетда.)

га келдим. Зобитлар менга: «Ҳа, одамови дарвиш! Келдингми... Бизнинг қизлар сени зоҳидликка қўйишмайди, билиб қўй!» дейишди. Кулишдик, ғала-говур, гап-сўз бошланиб кетди... Менга қизлар орасидаги энг гўзал, энг қамтар ва шу сабабли энг жозибалигининг ёнидан жой ажратишди.

«Эй лейтенант, — деди менга йирилганларнинг ичида ҳарбий унвони энг баланд зобит, — омадли йигит кўринасан. Қара-я, Наташанинг ҳам даврамизга биринчи қўшилиши. Сenga ана шундай гўзал қиз ҳамроҳ бўлаётганидан ҳатто рашким кел-япти». Бу сўзларни эшитиб йирилганларнинг ҳаммаси Наташага ва менга диққат билан қарашди. Мен худди куёв боладек уялардим, ўзимни қандай тутишни билмас эдим. Чунки, ўша вазиятда фалак менга шундай тўхфа инъом этишини уйламагандим.

Наташага ҳам менинг ҳақимда бир нима-лар деб қўйишган бўлса керак, у ҳам ниҳоятда ўзини эҳтиёткор тутар, вазмин ва сўзларини чертиб айтарди. Сўзлагани журъат этмасдим... Ичимдаги фикрларимни юзага чиқаролмай, айтаман: «Гўзал қиз Наташа! Мен сизнинг тирногингизга арзи-майман! Мен ҳандақ қазиб, тупроқ чайнаб, қишда эса қорни тўшак, булутли осмонни кўрпа деб юрган пиёда аскарман. Сиз илоҳий гўзаллик маъбудасисиз! Мен эта-гингизни ўпишта тайёр қўлингизман, холос!» Лекин ким бу сўзларимга қулоқ сола-ди? Фақат Наташа! Бошқалар ўйин-кулги,

рақс билан оворалар, анчагина қизишган-лар.

Вақти-вақти билан Наташа томонга кўзимнинг қирини ташлаб тураман. Унинг қиёфаси ва муомаласи жуда маъноли. У менга гўзаллик маъбудаси бўлиб туюлса, мен унга қаҳрамон, жанг майдонида ўлим билан юзма-юз олишган афсонавий ботир — Ахиллесман.

Даврадаги хурсандчиликдан сўнг Наташани уйига кузатиб қўйдим. Биз ҳар кун и учрашиб, Украинанинг кенг далалари, ча-ман юлдуз осмони, маъюс, мунгли оқшом-ларида бирга сайр қилиб, суҳбатлашадиган бўлдик. Наташа шу қишлоқдаги зиёли оиланинг ягона қизи экан. Отаси урушга-ча шу қишлоқ мактабиди директор, онаси тил ва адабиёт ўқитувчиси бўлиб ишлаган. Ота-онаси Полтава шаҳридаги мусика мактабиди ўқитишган. Урушдан аввал қиш-лоққа қайтиб, мактабда мусика ва ашула-дан дарс бера бошлаган. Наташа жуда но-зик табиатли, юксак ориятли, ўйчан, орзу-хаёлларга берилган қиз. Бунақаларга эса қолхоз йигитлари орасида ҳеч «жазман» топилмаган.

Мен унга Бетховен, Бизе, Чайковский, Моцарт, Мусоргский каби композиторлар ҳақида, Репин, Васнецов, Брюллов, Микеланжело, Пуссен, Рембрант каби рассом-лар, яна шоирлар, ёзувчилар, ихтирочи-лар, кашфиётчилар, юртлар, халқлар, за-монлар ҳақида турли-туман билганларим-ни — ҳар соҳадан бир шингил сўзлаб бе-рардим... Мен ҳаддан ошмай деб гапимни тўхтатсам, Наташа менга:

«Яна, яна гапиринг! Мен бун-дай қизиқ нарсаларни эшит-маган эдим», дедирди. Мен бечораю дарвиш билиба-манки, ўз ҳўқояларим билан Наташани илк муҳаббатнинг ҳашаматли саройига олиб қирмоқда эканман... У умри-да биринчи марта кўнглида-ги йигитни учратганидан ниҳоятда бахтиёр эди. Мен эса, муҳаббатда гўл ва нуноқ йигит, қишлоқдаги қизнинг билим доирасини кенгайти-раётганидан хурсанд бўлиб юраверибман.

Шундай сайёр суҳбатлари-

миздан сўнг, кейинчалик билсам, Наташа адасига ва ойисига: «Ада! Ойи! Кўчқор Хо-назаров мен истаган, мен ўйлаган, орзу қилган йигит! Оқ от минган шахзоданинг ўзи у!» — дебди. Бошлари гаранг бўлган ота билан она яккаю ягона фарзандлари муҳаббат оғушида эканлигини ва бу нарсга қизни биринчи марта руҳий ларзага кел-тирганини кўриб, менга мурожаат қилиш-дан бошқа йўлни топа олмаганлар.

Бир кун и унинг отаси, элликларга бориб қолган қишлоқ зиёлиси, менга ҳурмату из-зат билан мурожаат қилиб, «Оиламизда меҳмон бўлсангиз, жуда хурсанд бўлар-дик» — деди. Меҳмондорчиликдан сўнг Наташанинг отаси мени кузатар экан: «Қизим сизни чин кўнглидан севиб қолиб-ди. Сизни деб кечалари юм-юм йиғла-моқда, кўз ёши дарё бўлиб оқмоқда. «Лей-тенант фронтага, жабҳага кетиб, бошқа қай-тиб келмаса, нима қиламан?!» дейди. Уртқ лейтенант! Менинг сизга битта илти-мосим бор: қизимга «қайтиб келаман», денг. Шу уй, шу ҳовли, шу бог таг-туғи би-лан сизники. Келинг, яшанг, қизимизни бахтли этинг, умримизнинг охиригача биз-лар сизга хизмат қилишга тайёرمىз, чунки Наташа бизнинг ягона фарзандимиз. Уми-димиз ва келажагимиз унинг қўлида, бино-барин, сизнинг қўлингизда, — деди қунон-чаклик билан. — Наташа сизга ўз муҳабба-тини изхор этгани ботинмайди. Қиз бола, ўзингиз тушунасиз. Ундан ташқари «йўқ» дейишингиздан қўрқади».

«Сenga шу муаммо етмай турувди...» — деб ўйлаиб қолдим. Агар урушдан тирик қайтсам ва шу Украина қишлоғига кириб келсам, қишлоқда ягона пишиқ ёшдан ишланган, туңука томли, ертўлалли, чор-доқли, тахта полли, атрофида ўн сотих богли тайёр уй-жойга кириб келаман. Бу уйда, шу қишлоқда ягона пианино, тузукки-на бой кутубхона ва ёнимда Наташа... Ҳаёл мени ҳали у томон, ҳали бу томон тен-тиратарди... Охир-оқибатда қаттиқ қарорга келдим: Тошкентга, Ўзбекистонга, жо-на-жон Ватанимга, ота-онамининг бағрига, ёру биродарлар даврасига қайтаман. Наташа, мен тирик эканман, сен менинг қалбимда-сан! Лекин дунёда Ватан деган улуг қадри-ят бор. У ҳамма нарсадан азийт!...

Кўчқор ХОНАЗАРОВ

ҚУЧҚОР ХОНАЗАРОВ —
1922 йилда Тошкентда
туғилган. Жаҳон
иқтисодиёти ва
дипломатия
университетининг
профессори. Фалсафа
фанлари доктори, ЎзРФА
академиги.

Алп-тегиннинг адолатли қарори

Сабук-тегин (султон Маҳмуднинг отаси) Алп-тегиннинг гуломи эди. Алп-тегин сомоний ҳукмдорлардан аразлаб кетгач, Хуросонда кўп ғалаёнлар, нотинчликлар бошланди. Алп-тегин қўшини билан Ғазнага етгач, қалбадаги жангчилар дарвозани беркитиб, итоатдан бўйин товладилар. Шунда Алп-тегин лашкари Ғазна атрофларини ва бутун вилоятни эгаллаб олди. Шундан сўнг Алп-тегин инсоф-адолат билан ҳукмиронлик қилдики, бутун атрофда тинчлик-осойишталик ўрнатилди.

Бир кун Алп-тегин йўлда отлик бораётган эди, қишлоқдан келаётган бир гуруҳ жангчиларни кўриб қолди. Жангчилардан ҳар бири отининг эгарига ҳўроз, товук ва бошқа уй паррандаларини осиб олган эканлар. Алп-тегин жангчиларни тўхтатиб, «Паррандаларни қаердан олдинглар?» — деб сўради. Аскарлар: «Биз буларни қўшни қишлоқдаги бозордан сотиб олдик», — деб жавоб беришди. Алп-тегин шу заҳоти ўша

қишлоққа навкарларини юбориб, оқсоқолни топиб келишни буюрди. Қишлоқ оқсоқолини топиб келдилар. Алп-тегин ундан: «Жангчиларим аҳолидан паррандаларни сотиб олдиларми ёки зўрлик билан тортиб олдиларми?» — деб сўради.

Қишлоқ оқсоқоли жангчилардан кўриб, ҳақиқатни яширишга уринди. Алп-тегин «Ростини айтмасанг, бошинг кетади!» деб кўрkitгач, оқсоқол деди:

— Навкарлар қайси қишлоққа келса, ҳеч нарсани пулга сотиб олмайдилар, хоҳлаганча тортиб олади.

Бу сўзларни эшитиб, Алп-тегин талончи жангчиларни ўлимга буюрди. Лекин яқинлари уларга енгилроқ жазо беришни илтимос қилишди. Алп-тегин бу илтимосларни назарга олиб, ҳукмини ўзгартирди. Янги ҳукм-фармон бўйича, талончи жангчиларнинг қуллоқларини тешиб, аҳолидан тортиб олинган паррандаларни оёғидан осиб қўйдилар.

Паррандалар учиб, қочиб кетишга уриниб, қанотларини патирлатиб, жангчиларнинг қулоғи ва юзларини қонга беладилар. Буларни шу аҳволда бутун қўшин орасидан сазойи қилиб олиб ўтдилар ва аҳолига ҳам кўрсатдилар.

Алп-тегиннинг бу адолатли жазоси ҳақидаги овоза Ғазна шаҳрига ҳам етиб борди. Шаҳар аҳолиси, етакчилари тўпланиб, воқеани муҳокама қилдилар ва агар Алп-тегин Ғазнада ҳам шундай инсоф-адолат билан иш тутса, бизга ҳукмдорликка муносиб экан, деган қарорга келдилар. Шу кун кечаси Алп-тегин ҳузурига вакил юбориб, шаҳарни унга топшириш шартларини келишиб олдилар.

Алп-тегин бир қишлоқ аҳолисига нисбатан қилган мана шу адолатли иши туфайли Ғазна шаҳрини ҳам қўлга киритди. Бу шаҳар кейинчалик фаровон ва қудратли салтанатнинг пойтахтига айланди.

Нодира МУСАЕВА
тайёрлади.

Шарқ алломаларидан бири Саъиддин Муҳаммад Авфий XII аср охирида Бухорода туғилган. 1220 йилда мўғул истилочилари Бухорони вайронга айлантирган вақтда Авфий Ҳиндистонга бориб, Деҳлида Шамсиддин Элутмиш ҳузуридан панох топади. Унинг 4 жисдили ва ҳар бири 100 бобдан иборат «Жавомеъ ул-ҳикоят ва лавомеъ ур-ривоёт» («Ҳикоятлар тўплами ва ривоятлар шўбаси») асари инсоният маданияти тарихининг энг гўзал ва илк намуналаридан биридир.

Качонки руҳ инсон танасини тарк этар экан, ўлим деб аталадиган бу лаҳзаларда у жисмининг барча аъзоларини қолдириб кетади. Вужуд аъзолари бирин-кетин ҳаракатдан тўхтади. Худди шу вақтнинг ўзига ҳужайраларнинг кейинчалик маъданларга, ўсувчи ва жонланувчи гуруҳларга ажраладиган жараёни бошланади. Қадимги донишмандлардан бирининг таъбири билан айтганда: «Ўлим ҳаётнинг бошқача кўриниши. Мавжуд ҳаёт қурилмасининг тугаши билан бошқа бир ҳаёт кўриниши шаклланади».

Рухнинг жисмни тарк этиш жараёни, ундан кейинги жараёнлар, вужуднинг клиник ўлими пайтидаги ҳолати устида америкалик олим «Ҳаётдан кейинги ҳаёт» китоби муаллифи доктор Р.Мауду изланишлар олиб борган. Беш йил ичида доктор Мауду юздан ортиқ клиник ўлим ҳолатидаги касалларнинг ҳаётга қайтганини кузатган. Қайта тирилган, яъни ўлимни бошидан кечирганларнинг айтишларича, уларда клиник ўлим жараёни бир хил кечган.

Жон бераётган одам атрофдагиларнинг овозларини эшитиб туради. Унга табибларнинг, кузатувчиларнинг, йиғлаётган қариндошларнинг овозлари эшитилади. Шу лаҳзаларда у баъзи ғалати товушларни ҳам ҳис қилиши мумкин. Бу товушлар баъзан кўнғирок овозидек, улғувор, ёқимли мусиқа оҳангларидек эшитилса, баъзан аксинча изғиринининг ҳўштаксимон овозига ўхшаш бўлади. Бу овозларни ҳис қилиш билан бир вақтда у қандайдир қоронғу туннел ёки қувурга ўхшаш бўшлиқда катта тезликда ҳаракатланиб кетаётгандек бўлади.

Ҳаммаёқ зим-зиё, фақат узокдан бир

Сиёсий латифалар

Юлий Цезарнинг жиани ва тутинган фарзанди Октавиан Август жангу жадалда шафқатсиз бўлса ҳам, тинч вақтларда оддий деҳқонлар билан ҳазил-мўтойбани яхши кўрар эди. Бир кун у Рим кўчаларида қайқадир бораётганда худди ўзига ўхшаш қиёфали бир йигитни кўриб қолди:

— Ҳой, йигитча, сенинг онанг Римга тез-тез келиб турармиди? — деб ҳазиллашди. Бу билан «Онанг менинг отамни кўриб турармиди» демокчи эди.

Қишлоқлик йигит ҳам бўш келмай:

— Йўқ, жаноб, бу ерга отам тез-тез келиб турарди, — деди.

Император бу жавобдан мароқланиб қулди.

Македониялик Искандарнинг ҳушомадгўйлари кўп эди. Шулардан бир зобитга Искандар бундай савол берди: — Грециянинг об-ҳавоси яхшими ё

Ўлимдан кейинги ҳаёт

ёруғлик кўзга ташланади. Ёруғликка яқинлашган сари у теранроқ ойдинлашиб боради. Нур сарғиш оқ, кўпроқ оққа яқин, фавқуллодда ёрқин бўлса-да кўзни қамаштирмайди, аксинча атрофни аниқ-тиниқ кўришга имкон беради (Операция қилинаётган бемор ҳам клиник ўлим ҳолатида бўлади. У табибларни, ҳамшираларни жарроҳлик ускуналарини кўриб туради).

Ҳаётга қайтганларнинг аксарияти кўринган ёғду оддий нур эмас, истарасидан меҳр-муҳаббат ёғилиб турган нурли сиймо, деб аниқ таърифлайдилар. Ундан таралаётган илиқ нур таъсирида киши ботинида ҳузурбахш енгиллик содир бўлади. Нурли сиймо намоён бўлиши билан одамни бутунлай ўзига жалб қилиб олади ва алоқага киришади. Киши ҳеч қандай овозни, ҳеч қандай товушни ҳис қилмайди. Инсон шуурида шундай ҳис намоён бўладики, кўринаётган зот саробга ўхшаш ёлгон тасаввур эмас, у мавжуд, нур таратаётган сиймо. Намоён бўлган нурли сиймо дарҳол бирмунча сўзсиз фикрларни узатади. Бу фикрлар кўпроқ: «Ўлимга тайёرمىсан? Ҳаётинг давомида нималарга эришинг, менга нимани айта оласан?» каби саволлардан иборат бўлади.

Инсон нурли сиймога интилиб, ундан фақат меҳр ва таянч ҳис қилади. Жавоб қандай бўлишидан қатъи назар саволлар маълумот олиш учун эмас, инсонга кўмак учун, ўзи ҳақида тўғри хулоса чиқариб, тўғри йўлни танлаши учун берилади.

Нурли сиймо сўзсиз саволлар узатиш билан бирга киши ўтмишини, ҳаётдаги манзараларини намоён қилади. Бундай ҳодисаларни бошдан кечирганларнинг аксариятида кўринаётган ўтмиши картиналари бир тартибда хабар тарзида намоён бўлади. Айримларининг эслашларича, бир дақиқалик кўринишда бутун ўтмишни онгда жамлаб олиш мумкин. Баъзиларнинг айтишича, бу кўринишлар рангли, киносимон, ҳатто ҳаракатли бўлади. Манзаралар тез-тез алмашилиб турса-да, уларни илғаб, англаб олиш қийин эмас. Инсон ҳаёт йўли манзаралари таъсирида, киши айрим воқеаларни бошдан кечириётганда қандай ҳаяжонда, қандай ҳолатда бўлса, яна шундай ҳаяжон, шундай ҳолатга тушади.

Клиник ўлимни бошдан кечириб, нурли сиймо акс эттирган ҳаёт йўлини кўрганлар учун бу ҳодисалар сабоқ бўлган. Улар кейинги ҳаётлари учун иккита муҳим хулосани чиқарадилар:

бошқаларни севишни ўрганиш ва чуқур билимга эга бўлиш.

Айрим ҳолларда ўтмиш акс этган кўринишлар нурли сиймо иштирокисиз ҳам бўлиши мумкин. Лекин бундай кўринишлар таъсири нурли сиймо иштирокида намоён бўлганларда кучлироқ бўлади. Ҳар икки ҳолда ҳам инсон ўзи ҳақида тўғри хулоса чиқара олади. Ўзини аслича намоён қилади.

Ўз ўтмиши билан юзма-юз бўлиш дақиқалари инсон учун ўта муҳим. Унга бу жараёнда ҳеч нарса ҳалақит қилмаслиги лозим. Фикрни бир жойга жамлаб, ўтмишни кўнгил кўзи билан кўраётганда уни чалғитмаслик керак. Жасаднинг атрофидагилар ўзларини босиб, тинч туришлари муҳим. Жон таслим қилаётган одам атрофидагиларнинг уввос йиғи овозлари марҳумга оғир таъсир қилади, шу билан бирга унда қариндошлари ва яқинлари сафига қайтиш истаги уйғонади. Бундай ҳолат уни жонсарақ аҳволда узоқ ушланиб қолишига олиб келади. Марҳум нариги дунёга осойишта ўтиши учун уни безовта қилмаслик зарур.

Русчадан Манзура ШАМСИЕВА таржимаси

Македониянинг?

Зобит бошлиғига хушомад қилиб:

— Македониянинг об-ҳавоси яхши, — деди.

Искандарнинг ёнида ростгўй Каллисфен бор эди. У хушомадгўй зобитга:

— Сен Грецияда бир йиртиқ қўйлақда бемалол юрар эдинг, Македонияда уч қават кийимда ҳам совуққотяпсан. Қаернинг ҳавоси яхши? — деди.

Бир подшоҳ инжиқ, талтайган ўғилчасини

мақтаб бундай деди:

— Бутун Греция аҳолисига Афина бошлиқ, Афина аҳолисига — мен бошлиқ, менга — хотиним бошлиқ, хотинимга — ўғилчамиз бошлиқ...

Сталин Берияга кўнғироқ қияпти:

— Лаврентий, трубкам йўқолди. Чора кўр.

— Ҳўп бўлади, ўртоқ Сталин.

Орадан бир ҳафта ўтди.

— Ўртоқ Сталин, гапиришга ижозат беринг. Трубкангиз йўқолиши муносабати билан текширишлар ўтказдим. Халқ душманларининг тил бириктирганлиги аниқланди. 400 киши қамоққа олинди. Уларнинг 389 таси айбларини бўйинларига олишди ва отишга ҳукм қилинди.

— Лаврентий, шовма, мен трубкаمنى топдим.

Бир болакай циркка тушибди. Унга

кўзбойлоқчи жуда ёқибди. У эртасига кўзбойлоқчи билан телефонда гаплашмоқчи бўлибди. 30-йилларда телефонда диск йўқ экан. Болакай трубкани кўтариб телефончига: «Марҳамат қилиб мени ЦИК билан боғласангиз» — дебди (у «р» ҳарфини айтолмас экан).

Трубкани Калинин кўтарибди. Бола: «Менга одамларни алдайдиган амакини чақириб беринг», — дебди. Калинин эса «Ўртоқ Сталин, сизни сўрашапти», — дебди...

Юзим тиниқ бўлсин десанми?...

Очигини айтганда, ҳар бир аёл ўзини гўзал ва кўркам кўришни истайди. Аёлнинг гўзаллигини фақатгина либос белгилamayди. Баъзан кўча-кўйда кета туриб юз териси тиниқ бирон-бир инсонни кўрсак, албатта, яна қайта ҳавасла унга тикилиб қоламиз. Нима қилсак бизнинг ҳам юзимиз ана шундай тиниқ бўлиши мумкин деган ўй дарров кўнглимиздан ўтади. Юз терисининг шамолга ва совуққа, иссиққа чидамлилигини ошириш учун озиклантирувчи ниқоблардан фойдаланиш лозим. Қуйида юз териси парваришига оид бир неча маслаҳатларни эътиборингизга ҳавола этамиз.

* Терини соғломлаштирувчи, шунингдек, маълум даражада ёшартурувчи омилларга қуйидаги амални кўрсатиш мумкин: бир чой қошиқ миқдориди мойчечак гули, ялпиз, далолачой ва жўжа гуллари олиниб, 2 стакан сув билан дамлама тайёрланади. Дам едилганидан сўнг совутилади ва докда сузиб олинади. Шарбатига бир ош қошиғида гул атридан (одеколон) ёки икки ош қошиқ миқдориди ароқ қўйилади. Тайёр бўлган аралашма юз терисига ҳар кўни кечқурун суртилади.

Фойдали маслаҳатлар

Қайнатма шўрвани иситаётганда қозон қопқоғининг бир четини буг чиқиб кетадиган қилиб очик қолдириш керак. Шунда шўрва хира тортмайди.

Хом гўшт озиқ-овқат маҳсулотларига тегиб турмаслиги керак. Акс ҳолда гўшт микроблари уларга ўтиши мумкин. Айниқса, музлаткичда гўшт алоҳида туриши зарур. Сариёғ, пиширилган маҳсулотлар гўшга яқин қўйилса, уларни истеъмол қилган киши зарарланиши мумкин.

Музлаган гўштни яхдан тушириш учун бирон идишга солиб нормал уй ҳароратида сақланг. Аммо иссиқ жойга қўйманг, устидан иссиқ

сув қўйманг. Мазаси кетиб, тўйимлилиги йўқолади.

Бирор нарса қовурганда ортиб қолган ёғга, ўша ёғдаги иссиқ йўқотқоқчи бўлсангиз, жиндек сув қўшиб қайта қиздирса, иссиқ сув билан парланиб чиқиб кетади.

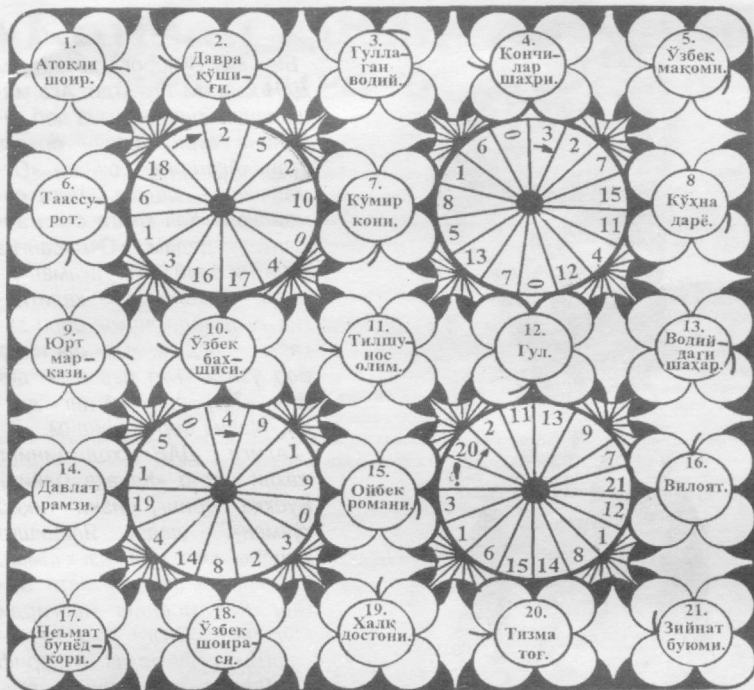
* 100 грамм сметанага 2 дона туҳмунинг сариги қўшилиб, яхшилаб аралаштирилади. Ҳосил бўлган массага 25 грамм ароқ ва 1 дона лимоннинг шарбати қўйилади. Аралашма юзга ниқобланиб 15-20 минут давомида сақланади. Сўнгга илиқ сув билан ювиб ташланади. Бу беозор амал юз терисини озиклантиради, жонлантиради ва маълум даражада оқартириш ҳусусиятига эга бўлади.

* Мойчечак гулларида тайёрланган дамлама одамнинг юз терисини тозалаш, тиниқлаштиради. Бунинг учун 1 ош қошиқ миқдориди мойчечак гуллари тоғорачага солиниб, устига қайноқ сув қўйилиб, юзни унга тутиб турар экансиз, бошингизни сочиқ билан ёпиб олишингиз керак. Бошни мойчечак дамламаси устида 5 минут тутиб тургандан кейин юзни очиб, тоза пахта билан артсангиз, ҳуснубазарлар ҳамда нуқтасимон қора доғлар

қолмайди. Шундан сўнг юзни совуқ сув билан ювиб, крем суртасиз.

* Қуруқ ҳамда сўлгин терини соғломлаштириш мақсадида намловчи компресслардан фойдаланилади. Бунда қуритилган мойчечак гуллари ёки жўжа гулларида дамлама тайёрлаб (1 ош қошиқ маҳсулот 1 стакан сувга), ювилиб, крем суртилади ва 2-3 минут илиқ компресс қилинади. Бундай амал юздаги қон томирлари кенг бўлган шахсларга тавсия этилмайди.

Саҳифани Маъпура НАБИЕВА тайёрлади.

“Она-Ватаним” айланма сканворди

Аввало куйида таърифлаиб, рақамларда ифодаланган сўزلарни топиб очкиччи ҳал этинг.

1. Ўрта аср қомусий алломаси, ватандошимиз — 7, 21, 11, 2, 6, 1, 17.
2. Буюк соҳибқирон Амир Темури Шахри-сабзда бунёд этган меъморлик обидаси — 15, 19, 8, 4, 11, 15, 17.
3. Ватанимиздаги ёшлар ҳаракати — 12, 4, 3, 15, 5, 15, 14.
4. Мустақиллигимизни сақлашда ватандошларимиз бурчларидан бири — 15, 18, 15, 20, 5, 1, 12.
5. Зеб-зийнат ашёси, рангдор, қимматбаҳо тош — 16, 19, 2, 14.
6. Техника экинчи түпи — 10, 13, 9, 4. Энди жавоб сўзлари асосида шакл айланаларидаги рақамларни ҳарфлар билан алмаштириб муаммонимани ҳал этинг. Унда табрик сўзлари аён бўлади.

Тузатчи:
Фозилжон ОРИПОВ

Ҳурматли фотоусталари!

«Гулистон» журнали «Она-Ватан манзаралари» деб номланган фототанлов эълон қилади.

Танлов учун чекланмаган мавзуда фотосуратлар қабул қилинади. Она-Ватанимизнинг гўзал манзаралари, тарихий обидалар, шаҳар-қишлоқларимиз ҳуснига ҳусн қўшиб турган муҳташам иншоотлар, пиру бадавлат бобо ва момолар, сулув қизлару жажжи болакайлар, бир сўз билан айтганда, ўзбек халқининг ўзига хос жиҳатлари, мустақил Ватанимизнинг зафарли одимлари фотолавҳангиз қахрамони бўлиши мумкин. Асарлар йил давомида журнал саҳифаларида чоп этилади ва голиблар йил охирида эълон қилиниб, қимматбаҳо совғалар билан тақдирланади. Шунингдек, журналда голиб сураткаш ҳақида суҳбат-мақола эълон қилинади.

Фотоусталари ва ишқибозлар!

Қимматбаҳо совғалар Сизни кутмоқда!

Шерали узун
Шерали узун

Шерали Хожиев —
1969 йилда Бухоро ви-
лоятининг Шофиркон
туғанида туғилган.
“Қизил-93” кўрик-
ташлови тоғли, “Ка-
полот” нуқадоти сов-
риндори. Айни пайт-
да Ўзбекистон телеви-
дешисининг “Оқ ол-
тин” телеёйини бош-
ловчиси. “Мўтти”
театри раҳбари.

Фотоаппарат янги пайдо
бўлган вақтларда бир содда
одам келиб расмхонанинг ол-
дини чуқур кавлаётса, сурат-
каш келиб қолибди.

«Хў ака, нимага кавлаяп-
сиз?» деса, «Расмга туш-
моқчиман», дебди. «Ҳа, расмга
тушсангиз битта чуқур бўла-
ди, нега иккита кавлаяпсиз?»
деса, «Икки марта тушмоқчи-
ман» дермиш.

Бир кун Бухорога кетаётсам
ДАН ходими тўхтатди. Ака, ма-
шинани кўриб чиқамиз деб, ка-
бинани кўриб секин орқага
ўтди. «Ака, орқани очинг», «Оч-
майман», — дедим. «Нега оч-
майсиз!» «Ҳеч кимга очмаган-
ман», — дедим. «Очмасангиз
калитни олиб ўзим тиқаман», —
деди. «Тиқолмайсиз, калитин-
гиз тушмайди, замок спец за-
каз», — дедим. «Орқада нима
бор ўзи?» «Кўп нарса», — де-
дим. «Тўғрисини айтинг» дев-
ди, «Майиз бор», — дедим.

Ҳалиги ДАН ходимининг
жаҳли чиқиб «Қанақа майиз?
Буёққа юринг, сизни тиқиб
қўяман», — деди. Ялинишга
тушдим. «Ака, мен қизиқчиман.
Ўзбекистон халқ артисти Эр-
гаш Каримовнинг шогирди
Мўттиман. Сизга бир ҳазил-
лашгим келувди-да. «Шариф
ва Маъриф» фильмини кўрган-
мисиз? Ўшанда майиз сотган-
ман. Ҳозир шу сотувчилигим
ёдимга тушиб кетди, ака» —
деб турсам бошлиғи келиб
қолди. «Тинчликми, Мўттивой»
— деб сўраб қолса бўладими.
«Майиз бор, девдим, шунга
манави аяхон тиқиб қўяман
деяпти».

«Жа, нозик жойидан олибсиз-
да, ахир буни лақаби «Майиз»-
да, — дейди.

* * *

«Оқ олтин» телеёйини бош-
ловчисиман. Одамлар ҳар хил
саволлар беришади. Бир куни
бир одам кўпчиликнинг ичида
нима дейди денг: «Шерали-
жон, сизга мазза». «Нега?» де-
сам, «Сиз ҳар куни ютасиз».

«Тўғри ютамыз, биласизми,
фақат нима ютамыз» десам,
«Биламан, тилла», — дейди.
«Билмас экансиз, ака». «Ҳа, ма-
шина ютасиз-да».

«Йўқ, мен ҳар кун ютаман,
фақат саҳарда тухум ютаман
ака, шунинг учун овозим шира-
ли, ўзим Шерали».

Қандай қилиб соғлиқни ва ёшликни 100 ёшгача сақлаш мумкин?

Соғлиқнинг 9 қондаси

1-қоида. Қуёш нуридан яхши фойдаланинг.

Қуёш нуллари — бу kuchli бактерицид (бактерияларни қирувчи) воситадир. Агар инсон танаси ундан қанча кўп олса, шунча бактерицид энергияси гажлайди. Шунинг учун инсон териси офтобда енгил қорайиши, ўзининг ҳақиқий рангидан сал қорароқ бўлиши керак. Қуёш тинчлантирувчи, кайфиятингизни кўтарувчи энг яхши воситадир. У қувватни ошириб рағбатлантиради ва касалликлардан фориғ қилади.

Шундай бўлса-да, бу табиий дорини танага дастлаб оз-оздан олган маъқул. Қуёш ваннаси олишни бошлаётганда аввал қисқа муддатларда, сўнг аста-секинлик билан вақтини кўпайтириб бориш зарур. Офтобда қорайишни эрта тонгда (соат 11.00 гача) ва тушликдан сўнг (соат 17.00) 5-10 дақиқадан бошланг, аммо 30 дақиқадан ошмасин. Қуёш ваннасини йилнинг илқ-иссиқ пайтларида, бемалол ечинини ва кийинги имкони бўлган жойларда, денгизда, тоғда, дала ҳавлида, пляж ва бошқа ерларда олиш мумкин.

2-қоида. Тоза ҳаводан нафас олинг.

Тоза ҳаво кўза қўримас «таом» бўлиб, биз усиз 5-7 дақиқадан ортиқ яшай олмаймиз. Агар инсон керакли даражада тоза ҳаво олмаса, нафас оли-наётган кислород билан чиқарилаётган углекислота — карбонат ангидрид миқдори тенг бўлмаса, тана заҳарлана бошлайди. Бу жуда кўп касалликларга сабаб бўлиши мумкин. Чўқур нафас олишни ўрганинг. Инсон қанчалик кўп чўқур нафас олса, у минутага шунча кам нафас чиқаради ва умри шунча узоқ бўлади.

Демак, сизга қуйидагиларни маслаҳат берамиз:

- уйқудан турган заҳотингиз секим чўқур нафас олинг (йилнинг иссиқ пайтларида — очиқ дераза олида);
- ҳар куни 5 минут нафас олиш машқларини бажаринг;
- яшаш жойини бир кунда икки мартаба шамоллатинг;
- ҳар куни пиеда узоқ сайр қилинг (3-4 км.);
- ҳаво ванналари қабул қилинг. Йилнинг иссиқ пайтларида деразани очиб ўхланг, бу ҳаво яхши айланишини таъминлайди. Имкони борича танангиз ҳавони эркин ютиши учун жуда ўраниб олманг;
- шаҳар ташқарисиди, дала, тоғ, ўрмонда ва тоза ҳаводан нафас олиш мумкин бўлган жойларда кўпроқ бўлинг.

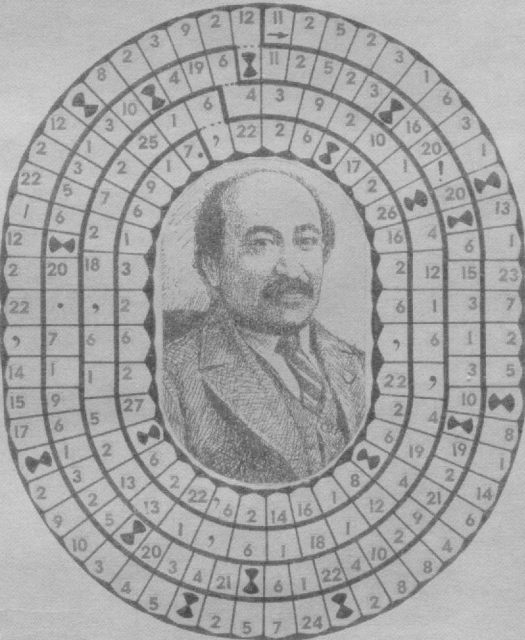
(Давоми келгуси сонда.)

КРОССВОРД

Рақамларда ифодаланган таниқли ўзбек олими ва адаби Абдурауф Фитратнинг ҳаёти ва ижодига оид сўзларни топиб очкичини ҳал этинг.

1. Таниқли маърифатпарвар Абдурауф Фитрат дарс берган Тошкентдаги дорилфунун ташкилотчиси ва раҳбари — 6, 20, 3, 2, 11, 11, 2, 7, 8, 4, 7, 1.
 2. Олимнинг илм-маърифат масалаларига оид асарларидан бири — 6, 20, 3, 4, 13, 2, 7, 2.
 3. 1915 йилда Истанбулда тожик тилида босилиб чиққан йирик фалсафий, ахлокий-таълимий насрий асари — 7, 2, 22, 16, 2, 7, 1, 3, 2, 21, 4, 5.
 4. Фитрат Туркияда ўқиш йилларида мутолаа қилган журналлардан бири — 6, 2, 26, 14, 20, 6, 4, 5.
 5. Фитрат муҳаррирлик қилган «Хуррият» рўзномасидан бири — 27, 1, 3, 19, 15, 11, 1, 18.
 6. Адибнинг ҳинд халқи ҳаётига оид сахна асарларидан бири — 27, 1, 3, 19, 15, 11, 1, 18.
 7. Фитрат нашр эттирган тўпламлардан бири — 19, 2, 12, 22, 2.
 8. Аллома мукаммал билган тиллардан бири — 25, 4, 7, 19.
 9. Абдурауф Фитрат ҳикматларидан: «Инсон ҳаётининг мазмунини икки 9, 20, 3, 23. Саодати ва саодат раҳбари — ақлнинг қомиллигига эришишдан иборатдир».
 10. «Ақл ислом дини назарида ҳам — 24, 3, 10 шарафдир».
- Энди шаклдаги рақамларни жавоблар асосида тааллуқли ҳарфлар билан алмаштириб тилсимни ҳал этинг. Унда қомусий аллома ва адиб Абдурауф Фитратнинг она-Ватани мадҳ этган шеърдан олти мис-ра аён бўлади.

Тузувчи: Ф.ОРИПОВ

Абдулла БОБОЁРОВ

ТИКОРЗУСИ

(ҳазил)

Ҳамма жойда тадбиркорлар,
Ҳамма жойда тижорат.
Биридан дил қувонса гар,
Биридан дил хижолат.
Оқшом чоғи мовий экран
Мурватини бургандим,
Сухандон лоф урар эди,
Тинглар эди барча жим.
— «Кока-кола» ҳиммат қилди,
Омад сизни кутмоқда.
Бирлаштириб тўртта қопқоқ,
Кўплар «Тико» ютмоқда!
— Во ажаб! — дер сапчиб хотин,
Ғоз тутганча қоматни.
— Эҳ, дадаси, ютамиз биз,
Кўнглим сезар омадни!
Битта «Тико» минсам эди,
Кетар эдим ёшариб,
Юрар эдим сизни, эржон,
Бошгинамда кўтариб.
Эру хотин туздик режа
Юзта «Кола» олишга.
Худо берса омад кулиб,
Машинали бўлишга.
Саҳарданоқ эру хотин
Дўкон сари чопдик биз.
Ёшу яланг, қари-қартанг,
Барин бунда топдик биз.
Эшмат, Тошмат, беғам Холмат,
Қоплаб «Кола» оларди.
Баъзилар-чи навбат тегмай
Ёқалашиб қоларди.
Биз ҳам олдик юзта «Кола»,
Орқаладик уй томон.
Қопкўтарди полвон хотин
Орқада ўғил шодон.
Барча идиш очилди тез,
Қопқоғи ҳам қаралди.
Буни кўринг бир қопқоқда
Чорак «Тико» турарди.
Хотин ичди, ўғил ичди,
Бир қоп «Кола» тугади.
Оғизларда чучмал бир хид,
Эҳ, нафасни бўғарди.
Корин кургур чалиб қарсак
Гулдур-гулдур қиларди.

Улар билмам омадними
Ё кулфатни биларди.
— Энди, — деди хотин қатъий,
— Тезда қўйни сотамиз.
Чорактага етдик, ахир,
Қолганига етамиз!
Қўйни сотиб «Кола» ичдик,
Чорак ярим бўлмади.
Курка, товук кетди бари,
Хотин кўнгли тўлмади.
— Омад деган шундоқ бўлар,
Омад дарров кулмайди.
Яна «Кола» ичамиз биз,
Йўқ, ютмасак бўлмайди! —
Шундоқ деди хотин кургур
Ғоз тутганча қоматни.
Хотин зоти асли шундоқ —
У сезади омадни.
Говмиш сигир бузоқ билан
Етакланди бозорга.
Бир қоп «Кола» ўғил билан
Ўн кун ичдик гузарда.
Барча одам бизга хайрон
Қорнимиз-чи чулдирар,
Лаб гезарган, чуқур тортган
Ниғоҳимиз мўлтирар.
«Кола» кўрсам юрак зада,
Қўлим титрар эзилиб.
«Кола» кўрсам кетар эди
Эҳ, авзойим бузилиб.
Хотин эса ҳамон собит,
«Келтир» дерди, ичардик.
Аммо билмам ҳаёлидан
Не гумонлар кечарди.
Бир ой ўтгач ҳўкиз кетди,
«Кола»ларга айланиб.
Бизлар эса ичаямиз
Ҳамон ётиб, бойланиб.
Омад эса, эҳ, қаёқда!
Буни қийин билмоқлик.
Пешонамга ёзилганми
«Кола» ичиб ўлмоқлик.
Қўллар титрар, юзлар сўлгин,
Судраламиз эзилиб.
Эҳ, қанийди, омад келса,
«Тико» минсак керилиб...

Инсон табиатида гўзалликдан таъсирланишга иштиёқ бениҳоя кучли. Миллион-миллион йиллар бўлдики, тасвирий санъат инсон билан бирга. Башариятнинг буюк даҳолари истеъдоди боис тасвирий санъат эндиликда инсоният ҳаётининг ажралмас қисмига, шахсни ўзлик томон етакловчи илоҳий қудратга айланди.

Комил Жонтоев ҳам тасвирий санъатнинг чинакам шайдоси. У 1965 йилда Қўшарбот туманида туғилган. Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети бадийш графика факультетидаги таҳсилдан сўнг иқтидорли мусаввир Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида, «Ўзбекистон футболчи», «Спорт», «Ўзбекистон овози» газеталарида хизмат қилди. Бу давр мобайнида Комил Жонтоев республика миқёсида ўтказилган бир қатор кўриктанловларда иштирок этиб, фахрли ўринларни қўлга киритди. У 1995 йилда Тошкентда ўтказилган «Марказий Осиё ўйинлари» спорт мусобақаси рамзи (эмблема)нинг муаллифи ҳамдир.

Мусаввир асосан портрет, манзара жанрларида ижод қилади. Унинг ижоди билан танишар экансиз, инсон қалби, унинг истеъдоди чинакам «мўъжиза»лар ярата олишига янада ишонч ҳосил қиласиз. Ватанининг бетакрор манзаралари, тоғ қишлоқлари, булутларга ёндош чўққилар, ҳаётнинг шафқатсиз синовларини мардона энгиб ўтган ўзбек онаси тасвирлари унинг асарларида ўзига хос фалсафий ифода топган.

Нурота. тизма тоеларининг Бешбармоқота чўкқилари.
мусаввир Комил Жонтоев

Индекс: якка обуначилар учун — 820
ташкilotлар учун — 806

Баҳоси: чакана савдода келишилган нархда.

Guliston